

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Životní dráhy dobrovolníků

Vypracovala: Lucie Valentová

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Pechková

České Budějovice 2016

Abstrakt

Klíčová slova: životní dráha, dobrovolnictví, dobrovolník, narativní rozhovor

Tato bakalářská práce se věnuje životním drahám dobrovolníků, kteří vykonávají svou dobrovolnickou činnost v nemocnicích. Výzkumný vzorek tvoří pět dobrovolníků – čtyři ženy a jeden muž ve věkovém rozmezí 40–55 let. Pro naplnění cíle práce byl použit kvalitativní výzkum, technika narativní rozhovor.

Teoretická část se zabývá konceptem životních drah, vývojem životních drah, novými tendencemi v konceptu životních drah a vzájemným vztahem mezi životními drahami a dobrovolnictvím. Pozornost je zaměřena i na dobrovolnictví, také na dobrovolnictví v nemocnici a činnosti, které dobrovolník v nemocnici dělá. Součástí textu teoretické části je i přehled motivace dobrovolníků.

Praktická část prezentuje výsledky výzkumu. Hlavním cílem práce bylo provést analýzu životních drah dobrovolníků. Dílčími cíli bylo zjistit, jaký je vztah mezi průběhem životních drah dobrovolníků a dobrovolnictvím a jak dobrovolnická činnost ovlivnila životní dráhu dobrovolníků.

Informanti vyprávěli o jednotlivých drahách (původní rodina, vzdělávací dráha, pracovní a rodinná dráha, volnočasové aktivity) v rámci celé své životní dráhy. Z výsledku výzkumu vyplývá, že životní dráhy jsou individuálně odlišné, ale v určitých momentech lze nalézt podobnosti a shody. Podobně tak zjištění o souvislostech mezi životními drahami a dobrovolnictvím ukazují určité podobné rysy (psychické předpoklady a povahové vlastnosti, dosažení určitého věku, náročné životní zkušenosti, potřeba dělat něco smysluplného) vedle zcela individuálně vnímaných souvislostí. Podobně je tomu tak i při hledání poznání, jak ovlivnilo dobrovolnictví životní dráhu dobrovolníků.

Zjištěné výsledky mohou napomoci koordinátorům dobrovolnických programů v nemocnicích a dále těm, kteří se zajímají o tematiku životních drah. Další výzkum by mohl být zaměřen na životní dráhy dobrovolníků, kteří se věnují jiné oblasti dobrovolnictví, nebo by podobný výzkum mohl proběhnout na větším výzkumném vzorku.

Abstract

Key words: life course, volunteering, volunteer, narrative interview

This bachelor thesis analyses the life course of volunteers who engage in voluntary work in hospitals. The research sample comprises five volunteers – four women and one man – within the age range of 40 to 55. The objective of the study was addressed using a qualitative research methodology involving a narrative interview.

The theoretical part of this paper discusses the concept of a life course, its development and new approaches to this concept and the inter-relations between the course of one's life and volunteering. It also examines volunteerism in general as well as volunteering in hospitals together with the activities it involves, and gives an overview of volunteers' motivations.

The practical part presents research results. The main purpose of the research was to analyse the life course of volunteers. Partial objectives were to examine the relationship between the course of volunteers' lives and their volunteer work and the impact of volunteering on their lives.

The respondents gave account of their history (family background, education, career path and personal situation, free-time activities). The research results indicate that while the life course of individual volunteers differs, some similarities and overlap can be found. Also, despite that the links between one's life path and volunteering were perceived differently by each volunteer, certain similar patterns (psychological predispositions and personality traits, having achieved a certain age, difficult life events, the need to do something meaningful) were also observed. The same applies when exploring how volunteering affected the lives of volunteers.

The results of the research may benefit coordinators of hospital volunteer programmes and other interested parties. Further research could focus on volunteers involved in other areas of volunteering, or a similar study could cover a larger research sample.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Lucie Valentová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce paní Mgr. Šárce Pechkové za její vedení, odborné připomínky, cenné rady a vstřícný přístup. Dále bych chtěla poděkovat všem informantům – dobrovolníkům, kteří byli nejen ochotni se účastnit výzkumu, ale také se se mnou podělili o své životní příběhy.

Obsah

Úvod	8
1 Současný stav	9
1.1 Životní dráhy	9
1.1.1 Vývoj konceptu životní dráhy	9
1.1.2 Vymezení konceptu životní dráhy	10
1.1.3 Charakteristiky a principy konceptu životních drah	11
1.1.4 Nové tendence v konceptu životních drah	13
1.1.5 Životní dráhy v České republice – tendence před a po roce 1989	15
1.1.6 Vztah dobrovolnictví a životních drah	15
1.2 Dobrovolnictví	17
1.2.1 Definice dobrovolnictví	18
1.2.2 Dělení dobrovolnictví	19
1.2.3 Oblasti dobrovolnictví a perspektivy zkoumání dobrovolnické participace	20
1.2.4 Dobrovolník	21
1.3 Dobrovolníci v nemocnicích	21
1.3.1 Náplň práce dobrovolníka v nemocnici	23
1.4 Motivace	23
1.4.1 Motivace dobrovolníků	24
1.4.2 Psychologický a sociologický přístup k motivaci dobrovolníků	24
1.4.3 Výsledky výzkumu motivace dobrovolníků	26
1.5 Sociodemografické proměnné dobrovolníků	27
2 Cíl a výzkumné otázky	28
2.1 Cíl práce	28
2.1.1 Dílčí cíle práce	28
2.2 Hlavní výzkumná otázka	28
2.2.1 Dílčí výzkumné otázky	28

3	Metodika.....	29
3.1	Strategie výzkumu.....	29
3.2	Popis výzkumného nástroje.....	29
3.3	Popis a výběr výzkumného vzorku	30
3.4	Časový harmonogram	31
4	Výsledky.....	32
4.1	Základní údaje o informantech výzkumu.....	32
4.1.1	Životní dráhy jednotlivých informantů.....	33
4.2	Analýza životních drah informantů.....	35
4.2.1	Dětství a původní rodina.....	36
4.2.2	Vzdělání a studia.....	37
4.2.3	Rodinná a pracovní dráha	39
4.2.4	Jak vnímají informanti sami sebe	41
4.2.5	Jak informanti hodnotí svůj život	43
4.2.6	Potřeba „volného“ času pro dobrovolnictví.....	44
4.3	Vzájemný vztah životních drah dobrovolníků a dobrovolnictví.....	45
4.3.1	Souvislosti mezi životními drahami dobrovolníků a jejich dobrovolnictvím	45
4.3.2	Vliv dobrovolnictví na životní dráhy dobrovolníků	51
4.3.3	Plány informantů do budoucnosti v dobrovolnictví	56
5	Diskuze.....	57
6	Závěr.....	62
7	Seznam informačních zdrojů	64
8	Přílohy	69
8.1	Seznam příloh.....	69

Úvod

Bakalářská práce se věnuje životním drahám dobrovolníků. Téma dobrovolnictví je v české společnosti po roce 1989 stále aktuální a v souvislosti s průběhem životních drah dobrovolníků zatím málo poznané.

Toto téma jsem si vybrala, neboť jsem byla po dva roky dobrovolnicí v jedné z pražských nemocnic a zpětně se domnívám se, že právě předcházející průběh života mě dovedl k této nové a cenné životní zkušenosti – být dobrovolníkem v nemocnici. Dobrovolnictví zpětně ovlivnilo i další vývoj mé životní dráhy i život jako takový. Zajímalo mě tedy, jaké jsou životní dráhy dalších dobrovolníků, kteří svůj volný čas dobrovolně tráví právě v nemocničním prostředí, a to zejména z jejich pohledu, proto výzkumná část bakalářské práce využívá kvalitativní techniky – narativní, biografický rozhovor.

Pokud se dozvíme, jak lidé – dobrovolníci, každý se svou originální a neopakovatelnou životní dráhou, chápou a interpretují své dobrovolnictví v kontextu svého vlastního života, získáme tím sice nepřenositelné lidské zkušenosti, ale velmi cenné informace, které nám mohou napomoci k většímu pochopení dobrovolníků prostřednictvím jejich vyprávění o jejich životě. Dokázat vidět a vnímat vždy druhého člověka jako neopakovatelnou osobnost s individuální životní zkušeností, zároveň ovlivněnou jeho prostředím a stavem společnosti, je možná jeden ze základů tak často zmiňovaného individuálního přístupu v pomáhajících profesích.

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza životních drah dobrovolníků. Dále jde o to dozvědět se, jaký je vztah mezi průběhem životních drah dobrovolníků a jejich dobrovolnictvím a ovlivnila-li zpětně dobrovolnická činnost životní dráhu dobrovolníků.

Práce je rozdělena do dvou částí. První teoretická část se bude věnovat konceptu životní dráhy, dobrovolnictví a vztahu mezi životní dráhou a dobrovolnictvím. Druhá praktická bude zaměřena na metodiku výzkumu, budou v ní shrnuty výsledky provedené na základě analýzy životních drah dobrovolníků. V diskuzi se potom propojí výsledky z výzkumu s teoretickými poznatky.

Teoretická část

1. Současný stav

1.1 Životní dráhy

Perspektivy životní dráhy představuje interdisciplinární přístup, který se rozvíjí v sociálních vědách, a to zejména v sociologii, psychologii a demografii od 60. let minulého století. (Klímová-Chaloupková, 2009, s. 15)

1.1.1 Vývoj konceptu životní dráhy

Počátky přístupu zkoumání životních drah jsou historicky zasazeny na počátek 20. století a pojí se s představiteli tzv. Chicagské školy, zejména se studií W. Thomase a F. Znanieckeho, která zachycuje životní historie a trajektorie polských migrujících. Tito američtí sociologové zdůrazňovali nutnost dlouhodobě sledovat životní příběhy lidí, pokud chceme pochopit životy lidí v měnícím se prostředí (Hasmanová-Marhánková, Kriedl, 2012, s. 23). Jejich dílo je první ve světové sociologii, které je založeno na empirickém materiálu – na studiu tzv. osobních dokumentů – dopisů, autobiografií, životopisů, dotazníků a anket. (Petrusek, 2011, s. 129).

Ve vývoji konceptu životních drah je možné vysledovat tři stadia vývoje, z nichž mezníkem ve vývoji perspektivy životních drah jsou 60. léta, které představuje třetí stadium. Je identifikováno jako hlavní základna tvorby současné podoby životních drah a souvisí s trendy, které se v industrializovaných zemích odehrávaly (změny především v populaci či věkové struktuře, nárůst longitudinálních výzkumů). Perspektiva životních drah začíná získávat na významu v České republice „až“ v 21. století. Základní práci se ale již v 80. letech 20. století stává práce sociologa J. Alana (Hasmanová-Marhánková, Kriedl, 2012, s. 24).

Poněkud odlišně, z pohledu psychologie, uvádí vývoj teorie životní dráhy Millová, která rozlišuje starší – stadiální teorie vývoje, které se většinou soustředily na rozeznávání konkrétních stadií v průběhu vývoje člověka (Freud, Erikson, Piaget). Jsou nazývány též vývojové, klasické, neboť se historicky prosadily jako první (Millová, 2013, s. 9).

V 70. a 80. letech se rozvíjí nové teorie vývoje, které však již nehledají univerzální vývojová stadia. Zajímají se o vývoj v průběhu lidského života a integraci procesů, které se v něm objevují. Označují se jako moderní teorie vývoje, neboť jejich rozvoj začal o několik desetiletí později (Millová, 2013, s. 9). Moderní teorie tvoří homogenní skupinu a autoři rozlišují dvě základní skupiny, které sdružují moderní teorie vývoje – lifespanové modely a modely životní dráhy (Millová, 2013, s. 12).

1.1.2 Vymezení konceptu životní dráhy

Koncept životní dráhy umožňuje zkoumat soukromý a pracovní život z hlediska posloupnosti, časování a významů životních událostí v biografickém, sociálním a historickém čase (SOCIOweb_11_2011: Sociologický webzin [online]., s. 1).

V podobě životní dráhy se odráží biologická podmíněnost (na věku a stárnutí), psychologická podmíněnost (na vnitřních dispozicích člověka), sociálně kulturní podmíněnost (okolnosti a události politické, sociálně ekonomické, historické) lidského života. Životní dráha je – „*průnikem individuálního a společenského, biografie a historie*“ (Hudečková, Zagata, 2007, s. 69)

Životní dráhu je možné definovat – „*jako řetězec úzce propojených událostí nebo stavů v různých oblastech života, které člověk zažívá od narození do smrti*“ (Krüger, Lévy 2001, Heinz, Krüger 2001, Mayer 2004). Takto lze studovat například partnerské, rodinné, pracovní nebo zdravotní dráhy, dráhy bydlení, vzdělání nebo i celé biografie (Hašková, 2014, s. 11).

Smékal definuje životní dráhu osobnosti – „*jako souhrn po sobě následujících prožitků a činů jedince, které jsou vyvolány vnějšími příčinami a ovlivněny vnitřními podmínkami a které tvoří životopis jedince*“ (Smékal, 2009, s. 392)

Podobně i Mayer vyjadřuje vzájemnou propojenost osobního a společenského působení se zmínkou o aktivitě jedince - „*životní dráhy jsou tedy modelem, který uznává, že jedinci aktivně ovlivňují své životní dráhy založené na jedinečné a smysluplné sekvenci rozhodnutí, které jsou členěny do individuálních a vztahových charakteristik a historických, kulturních, sociálních a jiných institucionálních omezení*“.
(Hasmanová-Marhánková, Kriedl, 2012, s. 37)

1.1.3 Charakteristiky a principy konceptu životních drah

Koncept životních drah může studovat lidský život (soukromý i pracovní) ve třech různých časech – *biografický čas* propojuje jednotlivé události v životě jedince s událostmi, které v jeho životě předcházely a mohly mít vliv na jeho rozhodování. *Historický čas* provazuje jednotlivé události ze života jedince s významnými strukturálními a kulturně institucionálními změnami v různých historických obdobích. *Sociální čas* odkazuje k věkově specifickým normám a očekáváním (Hašková, 2014, s. 26). V rámci biografického času Kubátová uvádí možnost dalšího členění – čas života člověka ve smyslu bio-psychických vývojových procesů (čas narození, čas mládí, zralosti, čas stáří a stárnutí), časovost práce – pracovní, profesní dráha, časovost rodinného života – rodinný cyklus a časy volnočasových aktivit (Kubátová, 2010, s. 109).

Koncept životní dráhy zdůrazňuje vzájemnou provázanost událostí nebo stavů, kterými jedinec v životě postupně prochází. Poukazuje také na to, že životní události a situace jsou ovlivněny nejen strukturálními a individuálními faktory, ale i událostmi, které jim předcházely (Klímová-Chaloupková, 2009, s. 11).

Principy perspektivy životní dráhy shrnuli G. Elder aj., Giele následovně (in Klímová-Chaloupková, 2009, s. 16) a vytvořili tak čtyři vzájemně propojené principy, které formují životní dráhy. Lidský život je zakotvený v *historickém čase a místě*, tzn., že lidské životy jsou ovlivněny historickým časem, ale dopady mohou být na různé osoby rozdílné. Dalším principem životních drah je *provázanost s blízkými a se sociálním okolím*, jinými slovy životní dráhy se vytvářejí ve vzájemné interakci

s blízkými (manžel, partner, přátelé). Třetí princip vychází z přesvědčení, že *člověk je aktivní subjekt*, který svou životní dráhu utváří svým jednáním. Poslední princip, z kterého koncept životní dráhy vyrůstá, je *(na)časování životních událostí*. Upozorňuje na to, že dopady určité životní tranzice se mohou odlišovat, podle toho, kdy nebo v jakém pořadí nastávají (Klímová-Chaloupková, 2009, s. 16). Pařízková (in Hasmanová-Marháňková, Kriedl, 2012, s. 26) a Millová (2012, s. 57) uvádějí ještě jeden z paradigmatických principů životní dráhy a tím je skutečnost, že vývoj a stárnutí jsou *celoživotním procesem*, proto je třeba zapojit dlouhodobou perspektivu výzkumu, aby bylo možné zachytit prolínání sociálních změn a individuálního vývoje, který nekončí 18. rokem věku.

Jak uvádí Millová, v životě každého člověka se vyskytují období relativní stability, ale i období života, které význačně mění směr vývoje. Z pohledu vývoje existence ve společensko-historických podmínkách tuto stabilitu a změnu popisují *čtyři klíčové charakteristiky*, kterými jsou – sociální trasy, vývojové trajektorie, přechody a body obratu. *Sociální trasy* popisují vzdělání, práci, rodinu nebo bydlení velkých sociálních skupin a i jednotlivého člověka. Jde o výběr možností, které člověk nebo skupina má. Tyto trasy jsou formovány historicky (např. před rokem 1989 byla možnost podat přihlášku pouze na jeden obor na VŠ). Sociální trasy ovlivňují i společenské instituce, např. zákony – věk pro vstup do manželství, právo jít volit. (Millová, 2013, s. 51) *Vývojová trajektorie* je životní období (např. období studia na střední škole), které je složeno z několika krátkodobých tranzic. Tyto trajektorie popisují chronologicky uspořádané/časově posloupné společenské role a zkušenosti (Millová, 2013, s. 51–52). *Přechody neboli tranzice* jsou změny stavu nebo společenské role (např. vstup do zaměstnání, přechod ze ZŠ na SŠ). *Body obratu* jsou potom objektivně či subjektivně významné změny v nasměrování životní dráhy, např. návrat do školy ve středním věku. (Millová, 2013, s. 52) Body obratu odkazují na různá narušení nebo nesouvislosti v rámci životů lidí (Hasmanová-Marháňková, Kriedl, 2012, s. 28).

Hašková zmiňuje (2014, s. 28) existenci tzv. *dominového efektu přechodových událostí*. Tento efekt odkazuje k situaci, kdy v důsledku „zpoždění“ jedné životní tranzice, se odloží nebo nezrealizuje jiná tranzice, např. odložení porodu prvního dítěte

může vést ke zpoždění celkového počtu nebo k tomu, že toto odložení získá charakter odložení trvalého.

1.1.4 Nové tendence v konceptu životních drah

Podle Kohliho (in Klímová-Chaloupková, 2009, s. 17) přispěl vznik moderního státu k rozvoji *standardizované životní dráhy*, která je organizována kolem zapojení do pracovního trhu. Pracovní trh tak představuje centrální instituci, která se podílí na formování životní dráhy jedince. V důsledku rozvoje vzdělávacího systému a systému sociálního zabezpečení, hlavně důchodového systému, došlo k vymezení strukturálně odlišných fází lidského života – mládí, dospělost a stáří a jim odpovídající tři po sobě následující etapy – příprava na zaměstnání, zaměstnání a důchod. Tyto fáze se úzce pojí s biologickým (chronologickým) věkem a Kohli tak mluví o *procesech chronologizace a standardizace* (Klímová-Chaloupková, 2009, s. 17).

Uvedený model normativní životní dráhy vychází z historických okolností, které jsou spojené s formováním moderního státu. Od druhé poloviny 20. století však ve vyspělých demokratických společnostech dochází k řadě změn v oblasti rodinného chování a trhu práce. Tyto změny otevírají diskuzi, zda jsou procesy chronologizace a standardizace, jak je dokumentoval Kohli (1986), postupně nahrazovány protikladnými procesy *de-standardizace a de-institucionalizace*. Tyto změny jsou dávány do souvislosti s postupem individualizace a se změnami, ke kterým dochází v hodnotových orientacích v současných rozvinutých společnostech (Chaloupková, 2010, s. 98).

Je třeba rozlišovat *individualismus* jako ideologii jednání založeného pouze na osobních pohnutkách, které směřuje k „já“ samotnému (obdobně egoismus) a *individualizaci* jako společenský proces, ve kterém dochází k nárůstu významu jednotlivce a jeho jednání. Individualizace v tomto pojetí označuje změnu uspořádání společnosti, je to popisný koncept, který zachycuje vztah jedince a společnosti (společenských struktur), zatímco individualismus je postoj či názor (Katrňák, 2010, s. 32).

Beck definuje proces individualizace takto – „*Individualizace označuje za první zrušení a za druhé vystřídání industriálně společenských životních forem jinými, v nichž si musí jednotlivec svůj životopis utvářet, inscenovat, přistípkovat sám. Odtud plyne název individualizace. Obojí, zrušení a vystřídání, Giddensovými slovy řečeno „disembedding“ a „reembedding“, se neděje náhodně, individuálně, dobrovolně, není podmíněno různými historickými podmínkami, ale má jen jednu podmínku, sociálně státní rámcovou podmínku společnosti průmyslové práce, která se vytváří od šedesátých let 20. století v mnoha industriálních zemích*“. (Beck, 2007, s. 136)

V důsledku změn, které nastupují od 60. let 20. století (globalizace, již zmíněná individualizace, nestabilita pracovních trhů v důsledku ropné krize a eroze sociálního státu) v současných pozdně „moderních“ společnostech, se stávají životní dráhy „méně konvenční“, méně standardizované, méně kolektivní, méně předpověditelné a jsou vystaveny rizikům jak v soukromé, tak veřejné sféře (Pařízková in Hasmanová-Marvánková, Kriedl, 2012, s. 30).

Procesy změn životní dráhy jsou označovány řadou specifických pojmů – de-standardizace, de-institucionalizace, diferenciacie, pluralizace a další, přičemž významy těchto termínů se částečně překrývají a často se používají jako synonyma. Pro systematické studium životní dráhy je ale vhodné, je odlišit (Chaloupková, 2010, s. 99).

De-standardizace označuje – „*proces oslabování normativních vodítek časové organizace životní dráhy, v důsledku čehož se stírají hranice mezi jednotlivými tranzicemi životní dráhy, např. přechod mezi studiem a pracovním trhem*“. Pojem de-standardizace označuje proces, ve kterém dochází k oslabování univerzálního průběhu životních drah a rozšiřování různých modelů pořadí životních tranzií a jejich časování. Příkladem diferenciacie může být rozvoj předmanželských nesezdaných soužití. Při diferenciaci jde o zvyšování počtu odlišných stavů či fází v rámci individuální životní dráhy. Naproti tomu pluralizace se týká – „*počtu souběžných stavů v populaci*“, např. pluralizace rodinných forem (Chaloupková, 2010, s. 99).

1.1.5 Životní dráhy v České republice – tendence před a po roce 1989

V postkomunistických zemích se změny demografického chování významně započaly až počátkem 90. let 20. století. Rodinné dráhy lidí narozených v 60. letech se ještě výrazně nelišily od průběhu rodinných drah starších kohort. Pád komunismu představoval výraznou změnu podmínek, a jak autoři předpokládají, měl za následek zvýšení různorodosti profesních a rodinných startů (Klímová-Chaloupková, 2009, s. 20).

Pro socialistické Československo byla příznačná vysoká úroveň sňatečnosti a nízký věk při vstupu do manželství i při příchodu prvního dítěte. Po roce 1989 se snižuje počet uzavřených sňatků a počet narozených dětí a narůstá počet nesezdaných soužití, i když spíše jako „manželství na zkoušku“ než jako alternativa manželství. Významně také narůstá průměrný věk při vstupu do manželství a věk při narození prvního dítěte. Současně roste i počet dětí, které se narodily mimo manželství (Chaloupková, 2010, s. 101).

Pro poslední dekády před rokem 1989 byla v kontextu české společnosti charakteristická jistota práce, malá orientace na výkon a model jednoho zaměstnání po celý život. Po roce 1989 se objevuje důraz na flexibilizaci, výkon, individuální odpovědnost a produktivitu (Hašková, 2014, s. 20).

1.1.6 Vztah dobrovolnictví a životních drah

Jak vidí propojení dobrovolnictví a své životní dráhy jeden z dobrovolníků? – „*Co mi dává dobrovolnictví? Dobrovolnictví naprosto zásadně ovlivnilo mou životní dráhu, přineslo přehodnocení životních hodnot – člověk není pouze malinkým šroubečkem v kolosu světa, ale je schopen (má možnost, potenciál) něco hodnotného na světě vytvořit změnit... Jen je třeba si toho všimnout a neztrácet nadšení...*“ (Bergerová, Červenková, 2005, s. 37).

Někteří autoři upozorňují, že dobrovolnictví silně souvisí s životní dráhou dobrovolníků a s okolnostmi, které se k ní vztahují. Skutečnost, že míra a charakter

dobrovolnické činnost se pojí s životní dráhou, a tedy i věkem, může zasahovat do popisovaných souvislostí mezi dobrovolnictvím (styly a oblastí) a věkem a je třeba při interpretaci výsledků mít na paměti existenci dalších alternativních vysvětlení (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 73).

Jak uvádějí Mlčák a Zášková (2013, s. 25), analýza důsledků dobrovolnictví na společnost a dobrovolníky úzce souvisí s měřením a posuzováním různých vlivů dobrovolnictví. Měřitelnost a hodnocení vlivů dobrovolnictví však vždy naráží na problém *cirkulační kauzality*, proto nelze vždy přesně rozhodnout, co je příčina a co je důsledek.

Mezi devět klíčových trendů, které určují ráz dobrovolnictví ve 21. století se jako jeden z trendů uvádí i skutečnost, kdy stoupá závislost dobrovolnictví v návaznosti na životní dráhu. Zájem o dobrovolnictví potom stoupá a klesá podle toho, v jaké životní fázi se dobrovolníci nacházejí – např. student, rodič malých dětí, důchodce (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 22).

Vztahem, provázaností dobrovolnictví a životní dráhy se také věnovala ve svém výzkumu, pilotní studii Pospíšilová a cílem jejího výzkumu bylo zjistit, zda jsou události životní dráhy a vztah k placené práci podstatné pro porozumění tomu, jak své dobrovolnictví vnímají lidé, kteří se mu věnují (Pospíšilová, 2010, s. 110). Prioritou výzkumu, bylo ověřit, zda propojení mezi dobrovolnou činností na straně jedné a zaměstnáním a životní dráhou na straně druhé je vůbec nosné, a načrtnout, jaké podoby takové propojení může mít. Výsledky výzkumu ukázaly v oblasti vztahu dobrovolnictví a životní dráhy, že dobrovolníci ve svých vyprávěních zmiňovali řadu životních událostí, ale většinu z nich nedávali do přímo vyjádřeného vztahu k dobrovolnictví, ale objevila se tři životní období, která hrála i v relativně krátkých rozhovorech podstatnou roli – mládí/doba studií, děti/rodina a důchod. Zaměstnání, na které byl výzkum zaměřen jako na „placenou práci, v kontrastu k dobrovolnictví jako k „neplacené práci, se ve vyprávěních dobrovolníků objevovalo především jako specifická životní okolnost, která vymezuje prostor pro dobrovolnictví (Pospíšilová, 2010, s. 115).

Výzkum ukázal, že jak etapy životní dráhy, tak placená práce jsou pro interpretaci dobrovolné činnosti dobrovolníky důležité a dále se ukázalo, že dobrovolnictví lze

velmi užitečně analyzovat/prozkoumat jako volnočasovou aktivitu. (Pospíšilová, 2010, s. 128) Z výzkumu také vyplývá, že dobrovolnictví lze rozumět jako aktivitou, která se odehrává v určité struktuře času, tedy v čase rozděleném mezi nutné činnosti (zaměstnání, péče o dítě) a činnosti ve volném čase (Pospíšilová, 2010, s. 129).

1.2 Dobrovolnictví

Dobrovolnictví bylo vždy imanentní komponentou lidské společnosti a stále patří k jedné z nejušlechtlejších forem prosociálního a altruistického chování. Fenomén dobrovolnictví v sobě zahrnuje hlubokou míru odpovědnosti člověka za sebe, za druhé i za tento svět. Jeho podstatu tvoří pomáhání, solidarita s druhými a mnohostranná kultivace sociálního prostředí. Dobrovolnictví je jedním z ukazatelů demokratického společenského systému a celkového mentálního zdraví společnosti, kde plní mnoho velmi významných a zároveň nezastupitelných funkcí (Mlčák, Zášková, 2013, s. 5).

Dobrovolnictví ale ve společnosti není vůbec novým jevem, neboť v každé kultuře a společnosti byli lidé, kteří se měli lépe a pomáhali těm, kteří to z různých důvodů potřebovali. Solidarita se vzájemnou pomocí vytváří základ existence lidské společnosti i všech náboženství (Tošner, Sozanská, 2006, s. 24).

Pro současnou dobu, která je příznačná tím, jak vyspělé demokratické společnosti přecházejí z industriální fáze svého vývoje do další nové fáze – postindustriální, důležitost dobrovolnictví znovu stoupá (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 7).

Dobrovolnictví není pouze záležitostí individuálního rozhodnutí a konání, ale je to sociální jev, který je historicky, kulturně a organizačně podmíněný (Brozmanová-Gregorová, in Nový, 2013, s. 9).

Dobrovolnictví představuje také základní stavební prvek občanské společnosti, jak se uvádí ve Všeobecné deklaraci o dobrovolnictví z roku 2001 (Tošner, Sozanská, 2006, s. 133).

1.2.1 Definice dobrovolnictví

Více autorů se shoduje na tom, že terminologie, ani definice dobrovolnictví nejsou jednotné. Mezi pojmy, které se váží k dobrovolnictví, lze uvést dobročinnost nebo též filantropii, která je považována za jednu z občanských ctností a kořeny má v křesťanské a židovské morálce. Dobročinnost má dvě formy – dárcovství, které se týká peněžitých a nepeněžitých darů pro potřebné občany, a dobrovolnictví (Tošner, Sozanská, 2006, s. 36).

S obsahem slova dobrovolnictví je to již složitější. Občanská výpomoc nebo též sousedská výpomoc se soustřeďuje hlavně na dobrovolnou činnost pro rodinu, příbuzenstvo a sousedy. Termínem dobrovolnictví vzájemně prospěšné se označuje dobrovolná činnost, která probíhá zejména v rámci různých druhů komunit. Veřejně prospěšné dobrovolnictví se uskutečňuje prostřednictvím činností neziskových organizací a dobrovolnických center (Tošner, Sozanská, 2006, s. 36).

Stejní autoři doporučují se vyhýbat sousloví dobrovolná práce, neboť pojem práce se úzce váže na činnost vedoucí k výdělku v rámci pracovněprávních předpisů. Jak uvádí Giddens (2013, s. 808), právě dobrovolná práce pro charitu nebo jiné nevládní organizace je další typem práce, která přispívá ke zvyšování kvality života lidí, hraje důležitou roli ve společnosti a navíc vyplňuje mezery, které jsou uspokojeny vládními a komerčními poskytovateli. I autoři Frič, Pospíšilová (2010, s. 13) ve své práci upřednostňují termín dobrovolnická práce, nikoliv dobrovolná práce, neboť podle nich dobrovolná práce vyjadřuje pouze jeden z atributů práce dobrovolníka, tj. dobrovolnost, ale tato práce má atributů více. Používají tedy termín dobrovolnická práce, neboť se jedná o komplexnější výraz.

I přes neshody na jednotné definici dobrovolnictví je možné podle Dekkera a Halmana nalézt tři společné prvky – „*dobrovolnictví je nepovinné, neplacené a je ve prospěch druhých. Čtvrtým a méně častým definičním prvkem je podle nich organizační kontext.*“ (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 9) Penner a další definují dobrovolnictví jako – „*dlouhodobé, plánované a svobodně zvolené prosociální chování ve prospěch cizích*

druhých osob, které se odehrává v kontextu organizace.“ (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 10)

Frič a Vávra (2012, s. 28) za dobrovolnickou považují – „*organizovanou i neorganizovanou pomoc jiným lidem mimo rodinu, vykonávanou ze svobodné vůle a bez nároku na odměnu.*“

1.2.2 Dělení dobrovolnictví

Ke členění dobrovolnictví lze přistoupit z několika úhlů pohledu: *1. podle vzniku v rámci historického vývoje* lze rozlišit dva modely dobrovolnictví – evropský model dobrovolnictví – komunitní a americký model dobrovolnictví – manažerský (Tošner, Sozanská, 2006, s. 38), *2. podle cesty, kterou dobrovolnictví vzniká a ubírá se* – zdola nahoru nebo zvenčí dovnitř (Tošner, Sozanská, 2006, s. 38–39), *3. podle role, kterou dobrovolník v organizaci plní*, od situace, kdy je organizace téměř zcela na dobrovolnících závislá až po volnější vazby (Frič a kol, 2001, s. 103, in Tošner, Sozanská, 2006, s. 39), *4. podle časové náročnosti*, kterou dobrovolník své dobrovolnické činnosti věnuje (Tošner, Sozanská, 2006, s. 40).

Dobrovolnictví může probíhat i v rámci určité komunity. V tomto případě potom lze rozčlenit dobrovolnictví na neformální komunitní dobrovolnictví, kdy se jedná o dobrovolnou, formálně neorganizovanou a neplacenou činnost, kterou jeden člen komunity poskytuje jinému členovi komunity nebo členům komunity mimo okruh vlastní rodiny či domácnosti. Tento typ dobrovolnické činnosti nestimuluje a ani nezprostředkovává žádná organizace (Frič, Vávra, 2012, s. 33). Formální dobrovolnictví probíhá pod hlavičkou formálně registrované organizace (Frič, Vávra, 2012, s. 69). Většina odborné literatury a výzkumů s tématem dobrovolnictví se zaměřuje na formální dobrovolnictví (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 11).

Podle některých autorů představují budoucí trendy v dobrovolnictví tyto dva *nově se rozvíjející směry* – dobrovolnictví podporované nebo organizované zaměstnavatelem, označované také jako firemní dobrovolnictví, uskutečňuje se ve prospěch organizací občanské společnosti a v české společnosti se vyvíjí od 90. let 20. století (Frič,

Pospíšilová a kol., 2010, s. 101). Druhým nově se objevujícím trendem je virtuální (online) dobrovolnictví, které obnáší dobrovolnou, neplacenou práci, jež se vykonává prostřednictvím internetu. Při tomto typu dobrovolnictví se ruší jeden z tradičních rysů dobrovolnictví a tím je interakce tváří v tvář (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 102).

1.2.3 Oblasti dobrovolnictví a perspektivy zkoumání dobrovolnické participace

Šíře dobrovolných činností a služeb je velmi široká. Dobrovolníci se mohou angažovat v ochraně životního prostředí, v humanitárních organizacích a organizacích na ochranu lidských práv, v kulturní oblasti, ve sportovních a vzdělávacích činnostech a v zahraniční dobrovolné službě (Tošner, Sozanská, 2006, s. 40).

Mezi nejvýznamnější oblasti z hlediska využití dobrovolníků patří dobrovolnictví v sociální a zdravotní oblasti. Tato oblast současně vyžaduje profesionální management, neboť dobrovolníci zde vstupují do institucí s pevnými pravidly a zvyklostmi. Při přípravě je potřeba se věnovat nejen samotným dobrovolníkům, ale i vlastní organizaci, aby byla ochotná dobrovolníky mezi sebe přijmout (Matoušek, 2013, s. 60).

Na dobrovolnictví lze jen těžko pohlížet z jediné perspektivy, a to právě proto, že v něm existuje mnoho rozmanitých druhů a oblastí. V literatuře vztahující se k dobrovolnictví existuje řada pokusů o zpřehlednění, strukturování a kategorizaci množství přístupů ke zkoumání tohoto jevu. Frič a Pospíšilová (2010, s. 13–14) se přiklánějí k názoru, že přístupy, perspektivy ke zkoumání dobrovolnických aktivit lze rozřadit do tří širších kategorií, které v sobě obsahují více teorií a koncepcí, z nichž každá ale postihuje pouze určitou část či rozměr dobrovolnictví. *První je nezisková perspektiva*, která vnímá dobrovolnictví jako neplacenou práci a zároveň jako specifický zdroj pro neziskový sektor a veřejnou správu. V druhé perspektivě – *paradigma občanské společnosti* je dobrovolnictví ukazováno jako občanský aktivismus, resp. jedna z forem občanské participace. Třetí, *volnočasová perspektiva* představuje dobrovolnictví jako způsob trávení volného času. Všechny tři uvedené perspektivy představují osobitý pohled na podstatu a hranice fenoménu dobrovolnictví. Každá z perspektiv ukazuje dobrovolnictví jinak, přičemž ale jednotlivé perspektivy se

mohou částečně překrývat. I proto se dobrovolnictví vzpírá jednotné definici (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 21).

1.2.4 Dobrovolník

„Dobrovolník je člověk, který bez nároku na finanční odměnu poskytuje svůj čas, svoji energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních lidí či společnosti,“ (Tošner, Sozanská, 2006, s. 35). Jak uvádí Matoušek (2013, s. 64) dobrovolníkem se může stát téměř kdokoliv, protože každý umí něco, co může nabídnout ostatním lidem.

Pro řadu novinářů je překvapením, že dobrovolníci nejsou specifickou skupinou nábožensky zaměřených nebo osamělých lidí, kteří si dobrovolnictvím léčí vlastní traumata, ale že se jedná o normální a aktivní lidi, jež mají svou profesi, koníčky, rodinu. V rámci svého aktivního postoje k životu zvládají ještě některým druhým lidem nebo něčemu pomáhat (Sozanská in Bergerová, 2005, s. 78).

Dobrovolnickou činnost mohou vykonávat Češi, cizí státní příslušníci, lidé různého věku od mládeže, dospělé až po seniory. Dobrovolnickou činnost je možno vykonávat v ČR i v zahraničí (Kolektiv autorů, 2001, s. 4).

1.3 Dobrovolníci v nemocnicích

Prvními dvěma nemocnicemi v ČR, které se v roce 1998 přihlásily do samostatného dobrovolnického programu určeného pro nemocnice, byly Baťova nemocnice ve Zlíně a nemocnice sv. Karla Boromejského v Praze. Tento první dobrovolnický program v rámci nemocnic byl uskutečněn z iniciativy Open Society Institut New York (Matoušek, 2013, s. 61). Mezi první nemocnice, které zaváděly dobrovolnický program ve spolupráci s Národním dobrovolnickým centrem Hestia, patří i FN v Motole, kde program začal fungovat v roce 1999 (Novotný M., 2002, b) s. 65).

Novotný (2002, a), s. 5) uvádí – *„Dobrovolník je v nemocnici spojnicí s vnějším zdravým světem, kontaktním mostem pro člověka v obtížné životní situaci, nositelem změny a tvůrčího přístupu k životu.“* Dále upozorňuje na skutečnost, kdy nemoc není

poruchou jen jednoho orgánu nebo části těla, ale postihuje celého člověka a zároveň zasahuje do života celé jeho rodiny. Dobrovolnictví je součástí psychosociální péče o nemocného v nemocnici. Uzdravení je „kvantovým skokem“, kdy cílem je obnova souladu všech životních oblastí – dosažení bio-psycho-socio-spirituální rovnováhy (Novotný, 2002, a), s. 5-6).

Dobrovolník má v nemocnici svou zvláštní úlohu – na rozdíl od zdravotního personálu se zaměřuje na to, co je u pacienta zdravé, co pacient může, nikoliv co nemůže. Dobrovolník se zaměřuje na lidský kontakt, stará se o člověka, nikoliv o pacienta. Na úrovni svých možností a schopností vhodně doplňuje a podporuje, ale nezastupuje činnost a práci odborného personálu (Dohnalová, Vejdělková, 2009, s. 4). Bergerová doplňuje, že dobrovolníci přispívají ke zvýšení standardů nebo i k jakési supervizi (Bergerová, Červenková, 2005, s. 6).

Často bývá největší zásluhou dobrovolníka jeho *prostá přítomnost*. Dobrovolníci se tak stávají zobecněním vnějšího světa, který přinášejí dlouhodobě nemocným dětem, důchodcům a udržují je tak při jejich zájmu o svět, který představuje pozitivní účinky na jejich zdravotní stav nebo léčbu (Boukal a kol, 2007, s. 84). Nejdůležitější ze všech činností, které mohou dobrovolníci s pacienty dělat, zůstává *rozhovor*. Jde o jakousi intimní chvíli, během které se může vyslovit mnoho důležitého. Dobrovolník tak může být jediným člověkem, kterému se pacient svěří s věcmi, kterými trpí, zlobí ho nebo si s nimi neumí poradit (Urbánková, 2002, s. 74).

Šiklová mluví o O. Havlové a cituje její slova vztahující se k dobrovolnictví: „*Olga Havlová, jedna z těch osobností, které u nás po roce 1989 znovuobnovily dobrovolnickou činnost a charitativní práci a daly ji opětovně prestiž, kdysi řekla, že charitativní činnost je nenahraditelná i proto, že stát, i ten nejbohatší – nikdy nemůže vzít člověka za ruku, ani ho pohladit či zašeptat mu laskavá a povzbudivá slova.*“ (Šiklová, 2002, s. 26)

1.3.1 Náplň práce dobrovolníka v nemocnici

Dobrovolník vnáší do nemocnice radost a spontaneitu, běžný vztah. Ve vztahu k odbornosti je možné činnost dobrovolníků rozdělit takto – laická činnost, částečně odborná a odborná činnost. Laické druhy činností lze ještě rozdělit na průběžné nebo jednorázové aktivity. Mezi průběžné aktivity se řadí hra s dětmi, společník u lůžka, doprovod na procházky, další aktivity s pacienty (hudba, malování, předčítání. K jednorázovým aktivitám patří účast na vánočních besídkách, při Mikuláši a další. Dobrovolníci v nemocnici mohou také působit nejen při práci s pacienty, např. jako pomocník koordinátorovi dobrovolníků, pomoc při tvorbě nástěnek apod. (Novotný, 2002, a), s. 27–28).

Přítomnost dobrovolníka může mít v nemocnici několik významů, a to k různým skupinám osob. *Pro pacienta* představuje dobrovolník změnu nemocniční jednotvárnosti, sociální a lidský/společenský kontakt, aktivizace, motivace, vyplnění volného času, vytvoření nových nebo znovuzískání starých dovedností, pozitivní emoční ladění a tvůrčí postoj k životu (Stará, 2002, s. 33). *Pro rodinné příslušníky* potom odpočinek, regeneraci sil a energie v době návštěvy dobrovolníka a možnost vlastního zapojení do tvořivých činností. *Personál* přítomností dobrovolníků získá odlehčení a více času na odbornou péči o pacienta, přímou pomoc dobrovolníka při některých nezdravotnických činnostech, zlepšování a udržování příjemného prostředí a pomoc dobrovolníka při organizování kulturních akcí na oddělení. Dobrovolníci napomáhají i *celé organizaci* (nemocnici) v administrativní, informační a technicko-organizační oblasti, spolupracují a kontaktují se s veřejností a komunitou (Stará, 2002, s. 33–35).

1.4 Motivace

Jsou mnohé důvody, proč dobrovolníci přicházejí do organizace (Kolektiv autorů, 2001, s. 5). Termín motivace je odvozen z latinského slova *moveo* – hýbám, které vyjadřuje přeneseně hybné síly chování, jeho činitele. Psychologové se vesměs shodují

v tom, že „otázka motivace, je otázka, proč se člověk chová tím nebo oním způsobem“ (Nakonečný, 1995, s. 75). Motivace má své biologické základy a také kulturní a společenské, neboť člověk je bytost biologická a společenská zároveň a jeho psychika, tedy i motivace, tak podléhá vlivům kulturního a sociálního prostředí, ve kterém žije (Nakonečný, 1995, s. 79-80). Motivace je stav, který aktivuje chování a tím mu dodává směr. Příčiny motivace mohou být fyziologické pochody, které probíhají v mozku a v těle, ale také kulturní a sociální interakce s jedinci, kteří jsou v našem okolí (Nolen-Hoeksama, 2012, s. 420).

1.4.1 Motivace dobrovolníků

Ve společenských vědách dlouho vévodila představa člověka jako Homo economicus, který dělá a vybírá si pouze to, co mu přináší nejvyšší zisk. Toto ale evidentně právě v dobrovolnictví neplatí, neboť člověk se neřídí pouze prvoplánovým utilitárním kalkulem. Pokud by tomu tak totiž bylo, nebyli by dobrovolníci (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 105).

Motivace dobrovolníků se zabývá otázkou, proč se vlastně lidé chtějí stát dobrovolníky. Poznatky, proč tomu tak je, se mohou stát pomůckou, jak dobrovolníky udržet při dobrovolnictví. „Existuje tolik motivací, kolik existuje dobrovolníků.“ (Ellisová 2002 in Rochester, Paine, 2010, s. 81, in Mlčák, Zášková, 2013, s. 80)

1.4.2 Psychologický a sociologický přístup k motivaci dobrovolníků

V literatuře vedou dva základní přístupy ke zkoumání dobrovolnictví z pohledu motivace. Jsou jimi *psychologický přístup a sociologický přístup*. Sociologický přístup zdůrazňuje na rozdíl od psychologického přístupu, že není podstatné pátrat po tom, jací lidé jsou, ale v jaké sociální situaci se nacházejí. Psychologický přístup vychází z konceptu prosociální osobnosti, která se od jiných osob odlišuje specifickým souborem hodnot, potřeb a vlastností, které tuto osobnost k dobrovolnictví předurčují, resp. motivují (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 105).

Psychologický přístup vyzdvihuje roli osobních vlastností altruistické osobnosti, která je vedena altruistickou motivací, přičemž tuto motivaci k dobrovolnictví charakterizuje láska k bližnímu, citové pohnutí nad osudy méně šťastných. Tento druh motivace bývá také někdy nazýván emocionální motivací (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 105–106).

V sociologickém přístupu je při motivaci dobrovolníků důraz kladen hlavně na kontextuální faktory, kterým jsou společenské odměny za snahu dosahovat ideálů dobrého člověka a občanských ctností, sankce za snahy vyhybat se dobrovolnické práci pro komunitu (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 107–108). Sociální motivace se snaží najít odpověď nejen na otázku, proč dobrovolně pracují, ale také proč lidé k dobrovolníkům vstupují a proč mezi nimi zůstávají. Z toho plyne základní „*normativistický*“ pohled sociologie na sociální motivaci dobrovolníků. Reed a Selbee si kladou otázku, zda existuje nějaký společný specifický étos (soubor norem) dobrovolníků a uvádějí tyto *základní prvky sociálního étosu* – zodpovědnost za společné dobro a osobní angažovanost při jeho dosahování (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 108). Pokud bychom se měli podívat na strukturu motivací dobrovolníků, tak je všeobecně přijímaný názor, že motivace dobrovolníků je jakousi kombinací vlastního zájmu (přínos pro dobrovolníka a jeho rodinu) a altruismu (přínos pro druhé lidi a okolí). (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, str. 110)

Autoři Mlčák a Zášková uvádějí ještě další tři modely, které se však vztahují k dlouhodobému dobrovolnictví. Jedním z nich je i *procesuální model dobrovolnictví*, který v sobě zahrnuje pět motivů, které se ukazují mezi původními a aktuálními motivy a týkají se pěti kategorií, jimiž jsou – hodnoty, porozumění, osobní rozvoj, zájem o komunitu a zvýšení sebeúcty. Pro vytrvání v dobrovolnictví mají zásadní význam nejen prosociální dispozice, ale také zkušenosti a spokojenost s dobrovolnictvím a další (Mlčák, Zášková, 2013, s. 86).

1.4.3 Výsledky výzkumu motivace dobrovolníků

Z výzkumů P. Friče (2001, in Novotný, 2001, s. 5) vyplývá následující rozložení motivů k dobrovolnické činnosti – 95 % českých dobrovolníků uvádí pocit smysluplné práce, 77 % uvádí, že jim dobrovolnická činnost posiluje sebevědomí a 71 % dobrovolníků nalézá v dobrovolnictví vyplnění volného času (Novotný, 2001, s. 5).

Jaké uspokojení dobrovolníci získávají ze své dobrovolnické činnosti? Z výzkumů P. Friče z roku 1999/2000 vyplývá, že téměř všichni dobrovolníci uvádějí (95 %), že jim dobrovolná práce přinesla pocit smysluplné práce, 75 % dobrovolníků oceňuje reciproční satisfakci v podobě vhodně vyplněného času. U 77 % dobrovolníků také dobrovolnictví posiluje sebevědomí a umožňuje jim udržovat se v kondici a udržet pracovní návyky. Pouze 45 % dobrovolníků se domnívá, že svou dobrovolnickou činností získali uznání společnosti a společenskou prestiž (Frič, 2001, s. 64).

Zkoumání sociálního prostředí dobrovolníků může dát odpověď nejen na to, proč lidé mezi dobrovolníky vstupují, ale také proč jako dobrovolníci vytrvají. Otázka motivace dobrovolníků, zda zůstat v dobrovolnické činnosti v sobě obsahuje *dynamický model dobrovolnické kariéry*, se kterým jako jedni z prvních přišli A. Omoto a M. Snyder. Podle jejich modelu životní cyklus dobrovolníka prochází třemi stadii, v nichž je následně ovlivňován a určován jednou ze tří kategorií faktorů, a to *precedenty, zkušenostmi a důsledky dobrovolnické participace*. V první fázi sehrávají rozhodující roli individuální dispozice, motivace stát se dobrovolníkem a také podpora sociálního okolí. Ve druhém stadiu jde především o satisfakci, kterou dobrovolník získává, a organizační integraci, jež dobrovolnická aktivita přináší. Třetí stadium je příznačné svými důsledky pro dobrovolníka, jako jsou např. změny v poznání, postojích, chování, motivaci, identitě; pro organizaci např. změny v kvalitě poskytovaných služeb, rekrutaci a znovu zařazení dobrovolníka a konečně důsledky pro sociální systém – difuze vzorců chování, osvěta. Čím je delší proces vývoje dobrovolníka, tím jsou pro něho sociální faktory významnější (Frič, Vávra, 2012, s. 31).

1.5 Sociodemografické proměnné dobrovolníků

Dobrovolnictví je jev, který moderuje řadu významných sociodemografických proměnných, např. gender, věk, vzdělání, finanční příjem, profese, volný čas, zdravotní stav (Mlčák, Zášková, 2013, s. 73).

Gender je důležitou sociodemografickou proměnnou, která může zásadním způsobem dobrovolníky ovlivňovat. Mnoho dobrovolnických aktivit je genderově diferencováno, muži převažují ve většině zemí v hasičských a záchranných sborech, zatímco ženy dominují v oblasti hospicové a charitní péče. Výzkum z roku 1994 (Musick, Wilson, 2008) potvrdil významné genderové rozdíly pouze ve třech oblastech, kdy v oblasti sportu působili převážně muži, zatímco v oblasti sociálních služeb a školství byla jasná převaha žen (Mlčák, Zášková, 2013, s. 74).

Pro *střední věk* je významným fenoménem manželství, u kterého ovšem nelze zcela jednoznačně doložit, zda sezdaní lidé inklinují k dobrovolnictví častěji než nesezdaní. Obecně pro dobrovolnictví ve středním věku platí, že ti, kteří pracují na plný úvazek, se dobrovolnictví věnují méně než ti, kteří jsou v domácnosti nebo pracují na částečný úvazek. Dále rodiče menších dětí pracují dobrovolně méně, ale situace se mění, když děti vstupují do školního věku (Mlčák, Zášková, 2013, s. 76).

Vzdělání je také jednou z velmi významných sociodemografických proměnných. Řada výzkumů průkazně doložila, že soubory dobrovolníků vykazují vyšší dosažené vzdělání než srovnatelné soubory dotazovaných, kteří se dobrovolnictvím nezabývají. Více vzdělaní lidé se ukazují jednak jako více informovaní o sociálních problémech a také jako ti, kteří více s druhými lidmi, jejichž životní podmínky jsou obtížné, empatizují (Mlčák, Zášková, 2013, s. 77).

Poměrně hojně studovanou sociodemografickou proměnnou v souvislosti s dobrovolnictvím je *volný čas*, neboť je zřejmé, že k tomu, aby se lidé mohli věnovat dobrovolnictví, je potřeba dostatek volného času. Dobrovolníci vnímají dobrovolnictví jako časově náročnou činnost a je přirozené, že většina lidí považuje za podstatnější než dobrovolnou činnost svou činnost výdělečnou a starost o rodinu (Mlčák, Zášková, 2013, s. 79).

Empirická část

2. Cíl a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem práce je provést analýzu životních drah dobrovolníků.

2.1.1 Dílčí cíle práce

Dílčím cílem je zjistit, zda jaký je vztah mezi průběhem životních drah dobrovolníků a dobrovolnictvím. Druhým dílčím cílem je zjistit, jak dobrovolnická činnost ovlivnila životní dráhu dobrovolníků.

2.2 Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumnou otázkou je – Jaké jsou životní dráhy dobrovolníků?

2.2.1 Dílčí výzkumné otázky

Jako dílčí výzkumné otázky byly určeny tyto otázky:

1. Jaké jsou podle dobrovolníků souvislosti mezi jejich životními drahami a jejich dobrovolnictvím?

2. Ovlivnilo vykonávání dobrovolnické činnosti životní dráhu dobrovolníků?

3. Metodika

3.1 Strategie výzkumu

Pro praktickou/empirickou část bakalářské práce byla použita kvalitativní výzkumná strategie. „Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy. Kvalitativní výzkum poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil“ (Hendl, 2012, s. 51). Jak uvádí Dudová (SOCIOweb_11_2011: Sociologický webzin [online]., s. 2) – „kvalitativní metodologie v podstatě stála u zrodu samotného zkoumání životní dráhy či životního příběhu jako celku v sociologii.“

3.2 Popis výzkumného nástroje

Jako metoda bylo zvoleno dotazování, technika narativní rozhovor. Narativní interview je zvláštní formou nestrukturovaného interview a je charakteristické tím, že - „úkolem tazatele je podněcovat u dotazovaného spíše vyprávění než klasickou konverzační výměnu. Cílem je získat co nejvíce autentický materiál, u kterého předpokládáme, že způsob, jakým je vypravěč strukturoval, dělil a časoval jednotlivé části, zdůraznil či naopak upozadil určité pasáže, atd., je důležitý a nese v sobě velmi cenné informace o vypravěči samotném, o jeho životě, zkušenostech, prožitcích.“ (Miovský, 2006, s. 158)

Před rozhovorem byli informanti seznámeni s hlavním tématem výzkumu, ujištění, že záleží na nich, co vše sdělí. Byli požádáni o podpis informovaného souhlasu s rozhovorem a jeho následným zpracováním. Vzor informovaného souhlasu je součástí přílohy bakalářské práce (viz příloha č. 1). Zároveň byli seznámeni s tím, že výzkum je anonymní a jejich účast je dobrovolná. Rozhovory probíhaly v jednom případě u informanta v práci, tři rozhovory probíhaly u tazatele v bytě a jeden rozhovor se uskutečnil v bytě informanta. Čtyři informantky před rozhovorem vyjádřily své obavy,

zda budou umět dostatečně dobře vyprávět. Poukazovaly na to, že by pro ně byl snazší rozhovor, v kterém by byly přesně připravené otázky. Rozhovory trvaly průměrně 50 minut. Byly připraveny jako dvě na sebe navazující fáze – fáze hlavního dotazování a dotazovací fáze (Hendl, 2012, s. 177). Rozhovory byly nahrány na diktafon a následně doslovně přepsány. Nahrávky rozhovorů a jejich doslovné přepisy jsou uloženy v archivu autorky. Poté byly podrobeny kvalitativní analýze metodou vytváření trsů – témata, která ve vyprávění dobrovolníků byla obdobná a překrývala se, byla následně barevně označena stejnou barvou, a tím byl celý text rozhovorů rozčleněn a poté porovnán. Informanti měli možnost při svém vyprávění využít grafického znázornění životní dráhy, ale tuto možnost využili rozdílně. Dvě informantky možnost grafického znázornění své životní dráhy nevyužily, jedna zcela minimálně (naznačeny jsou dva okamžiky v životní dráze). Další informantka použila životní dráhu jakou určitou „oporu“ při svém vyprávění s naznačením osmi bodů. Nejvíce grafického znázornění své životní dráhy využil informant. I tato znázornění životních drah od jednotlivých informantů jsou uložena v archivu autorky.

3.3 Popis a výběr výzkumného vzorku

Výzkumný soubor tvoří pět informantů – čtyři ženy a jeden muž, kteří vykonávají svou dobrovolnickou činnost ve třech různých nemocnicích v Praze.

Výzkumný soubor byl zvolen metodou záměrného (účelového výběru), jež je asi nejrozšířenější metodou výběru, se kterou se při aplikaci kvalitativního přístupu setkáváme (Miovský, 2006, s. 135). „*Za záměrný (někdy též účelový) výběr vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jednice, kteří toto kritérium (nebo soubor kritérií) splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.*“ (Miovský, 2006, s. 135) Protože jednou ze základních podmínek výběru byla skutečnost, aby byl informant dobrovolníkem v nemocnici, byl použit záměrný (účelový) výběr přes instituce. Jde o metodu, kdy – „*využíváme určitého typu*

služeb nebo činnosti nějaké instituce, určené pro cílovou skupinu, která nás výzkumně zajímá.“ (Miovský, 2006, s. 138)

Nejprve jsem kontaktovala telefonicky celkem čtyři koordinátory dobrovolnických programů a seznámila jsem je s tématem a cílem výzkumu. Poté jim byl zaslán e-mailem i podklad pro zadání bakalářské práce, aby měli jistotu, že se tématu opravdu věnuji. Jednoho koordinátora jsem znala osobně, s jedním jsem byla v kontaktu pouze přes telefon a e-mail a jeden koordinátor si vyžádal osobní schůzku. Následně mi byly poskytnuty kontakty na samotné dobrovolníky, které jsem kontaktovala buď telefonicky, nebo e-mailem. Nakonec jsem s každým dobrovolníkem domlouvala telefonicky osobní schůzku podle jeho časových možností a seznámila je opětovně s tématem výzkumu; určitou představu o výzkumu a rozhovorech již měli od svých koordinátorů.

Jedním z kritérií výběru byl i věk respondentů – 40–50 let. Toto věkové rozmezí bylo určeno proto, že jsme předpokládaly, že informanti již mají určitou část životní dráhy za sebou. Během příprav výzkumu v terénu, konkrétně při konzultaci s koordinátorkami dobrovolníků, kdy jsme hledaly vhodné dobrovolníky pro účely výzkumu této bakalářské práce, jsem se rozhodla rozšířit věkové rozmezí informantů na 40–55 let.

Kvůli ochraně soukromí a osobních údajů účastníků výzkumu jsem z etických důvodů změnila křestní jména informantů, kteří se výzkumu účastnili.

3.4 Časový harmonogram

Na jaře 2015 byla připravena a zpracována teoretická část bakalářské práce. V létě 2015 byly kontaktovány koordinátorky dobrovolnických center v nemocnicích a byly uskutečněny tři výzkumné rozhovory. Na podzim proběhly další dva rozhovory s dobrovolníky a v zimě 2016 byla provedena analýza a interpretace výsledků.

4. Výsledky

V této části bakalářské práce jsou vyhodnocena získaná data z kvalitativního výzkumu, která byla získána při narativních rozhovorech s jednotlivými informanty.

4.1 Základní údaje o informantech výzkumu

V tabulce č. 1 jsou uvedeny základní informace o informantech, kteří se výzkumu zúčastnili.

Tabulka č. 1: Základní informace o informantech výzkumu

Jméno	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Rodinný stav	Délka dobrovolnictví
Jana	žena	50 let	SŠ	vdaná, dvě děti	2,5 roku
Eva	žena	40 let	VŠ	svobodná, bezdětná	1, 25 roku
Helena	žena	53 let	VŠ	vdaná, tři děti	4 roky
Kateřina	žena	40 let	VŠ	rozvedená, dvě děti	5 let
Jan	muž	44 let	VŠ	ženatý, tři děti	6 let

Zdroj: vlastní výzkum

Výzkumný soubor tvoří pět informantů dobrovolníků – čtyři ženy a jeden muž, kteří vykonávají svou dobrovolnickou činnost v nemocnicích. Čtyři z dobrovolníků mají VŠ vzdělání. Dvě ženy jsou vdané, jedna je svobodná, jedna rozvedená a muž dobrovolník je ženatý. Jedna z dobrovolnic je bezdětná, dvě dobrovolnice mají po dvou dětech a jedna dobrovolnice a dobrovolník mají tři děti. Dobrovolnictví v nemocnicích se tři dobrovolníci věnují déle než čtyři roky a dvě dobrovolnice kratší dobu – konkrétně 2,5 roku a 1,25 roku.

4.1.1 Životní dráhy jednotlivých informantů

Jana

Jana je jedináček, dětství měla spokojené. Maminka byla velmi laskavá, tatínek spíše přísný a cestu si k němu našla až po určité době – cca ve dvaceti letech. Brzy po střední škole se vdala a měla brzy děti – v 19 letech. Má dvě dcery, o kterých říká, že jedna je hodná a jedna je taková „zvláštní“, se kterou byly od dětství problémy. V manželství neměli s manželem, s kterým žije 30 let, nikdy větší problémy a je v manželství spokojená. Vedle svého manžela se mohla vždy realizovat. Doma mají dva psy, kteří teď tak trochu „suplují“ dvě dcery, které s nimi již v domácnosti nežijí, žijí svůj dospělý život. V současné době pracuje v globální společnosti, která se zabývá IT službami. Díky manželovi, který pracoval od časného rána a chodil dřív domů, měla vždy možnost se realizovat i v práci a mohla díky němu zůstat déle v práci, vždy vydělávala více peněz, svým způsobem byla živitelkou rodiny.

Dobrovolnictví se věnuje nejenom v nemocnici, kde navštěvuje dlouhodobě jednoho chlapce, ale také v dalších organizacích – v Domově pro seniory, je „Dobrým andělem“ a je asi 20 let členkou Ligy proti rakovině, do které vstoupila, když její babička onemocněla rakovinou.

Eva

Eva pochází z Prahy, dětství měla krásné, má o čtyři roky mladšího bratra. Po základní škole se vydala na střední školu ekonomickou. Po střední škole nechtěla pokračovat ve studiu, ale chtěla se naučit anglicky, proto odjela na rok do Londýna. Po návratu z Londýna byla zaměstnána v účetnické firmě, práce ji však nebavila, a proto se rozhodla pro změnu povolání. Jak sama říká – „změnila kurz k tomu umění“. K této změně ji inspirovalo i zhlédnutí muzikálu na Křižíkově fontáně a od té doby začala pročítat inzeráty vztahující se k práci v kultuře. Po čase se stala produkční v jednom amatérském projektu a přivydělávala si hlídáním dětí. Časem sehnala práci v produkci, která točila reklamy. Od 21 let pracuje na živnostenský list a později si také založila s.r.o., nyní pracuje především pro sebe prací pro zahraniční firmy v oblasti produkce.

V dospělosti se vrátila ke studiím a v roce 2010 ukončila studium na VŠ – Literární akademii; od dětství ji zajímalo psaní. Ráda by se v budoucnosti ještě ke studiím vrátila. Rodinu zatím nezaložila.

Dobrovolnictví v nemocnici se věnuje poměrně krátkou dobu, chodí za seniory – veterány. Vedle této dobrovolnické činnosti zmiňuje ještě další činnost, kterou dělá „dobrovolně“ a tou je editace rozhovorů pro redaktory.

Helena

I Helena pochází z Prahy. Má staršího bratra, který se o ni v dětství velmi často staral. Měla naprosto spokojené a šťastné dětství. Do dnešní doby má kamarádku, se kterou se zná od raného dětství, vystudovaly spolu i stejnou vysokou školu. Po základní škole šla studovat na (tenkrát na čtyřleté) gymnázium. Na vysoké škole se chtěla věnovat jazykům, ale nebyla přijata, proto pokračovala na střední škole pedagogické nástavbou – mohla být učitelkou v mateřské škole, ale již na praxi při studiích si uvědomila, že práce v mateřské školce ji příliš neoslovuje. Následně vystudovala vysokou školu ekonomickou – zahraniční obchod, kde se jí v prvním ročníku, narodil první syn. Po několika letech v práci se jí narodily další dvě děti – dcera a syn, se kterými byla několik let na mateřské dovolené. Nyní pracuje v oboru IT, již asi 15 let a v současné době uvažuje o změně zaměstnání.

Dobrovolnictví se věnuje v nemocnici, kam dochází na ambulantní pracoviště za seniorkami, a svým způsobem také doma, kde v rodině momentálně pečují a několik seniorů současně.

Kateřina

Dětství bylo pro Kateřinu hezké, žili všichni pohromadě – rodina, bratr, který byl mladší. Po základní škole se vydala studovat učební obor, kde se jí velmi líbilo. Když studium skončila, tak na doporučení po dálkovém studiu maturovala na gymnázium. V tu dobu již pracovala v jedné firmě, kde s klienty dojednávala smlouvy, ale práce ji příliš nenaplňovala. Narodili se jí dva synové (nyní 15 a 10 let), zpět do práce nechvátala.

Zlomovými událostmi v jejím životě byl rozpad manželství a krátce nato jí zemřel mladší bratr.

Dobrovolnictví se věnuje delší dobu. Chodí na dětské oddělení popálenin, kde byla vůbec první dobrovolnice. Někdy, spíše jen nárazově, navštěvuje i dospělé pacienty. V období, kdy již byla dobrovolnicí, absolvovala psychologický kurz na Filozofické fakultě, absolvovala také kurz pro sanitáře. Na podzim 2016 měla promoci, vystudovala speciální pedagogiku. Ke studiu ji částečně navedla i koordinátorka dobrovolníků. V současné době uvažuje o změně zaměstnání, kde by mohla uplatnit své vzdělání a také by ji práce více bavila. Momentálně pracuje v nemocnici jako administrativní pracovnice.

Jan

Jan se narodil jako nejstarší ze čtyř sourozenců a od dětství pomáhal s péčí o ně. Vystudoval střední průmyslovou školu a potom se ke studiím vrátil a vystudoval Evangelickou teologii na Teologické fakultě. Od 90. let do současnosti pracuje v IT oblasti jako správce systému, nyní na částečný úvazek, neboť se stará o dvouletého syna. Má také dvě starší dcery ve věku 9 a 10 let. Mezi důležité události jeho života patřilo období, kdy byl členem radikálního křesťanského hnutí – Církev voda života, kde setrval pět let.

Dobrovolnictví v různých organizacích a prostředích zaplňuje významnou část života – kromě dlouhodobého dobrovolnictví, kde léta dochází na oddělení dětských popálenin nebo k pacientům na oddělení následné péče, se angažuje také v rodinném centru - komunitního dobrovolnictví a dobrovolnictví v křesťanské komunitě. Jan získal za svou dobrovolnickou činnost i několik ocenění.

4.2 Analýza životních drah informantů

Jak informanti podle svých slov vnímají konkrétní vybrané dráhy svých životních drah, popisuje následující rozbor.

4.2.1 Dětství a původní rodina

Všichni informanti ve svých vyprávěních o dětství shodně zmiňují své sourozence. I pokud je nemají, zmíní se o tom. U čtyř z pěti informantů je také zmíněno celkové ladění dětství.

Tabulka č. 2: Dětství a původní rodiny informantů

Jméno	Sourozenci/počet	Vzpomínky na dětství
Jana	bez sourozenců	pozitivní
Eva	mladší bratr	pozitivní
Helena	starší bratr	pozitivní
Kateřina	mladší bratr	pozitivní
Jan	tři mladší sourozenci	nevyjádřeno

Zdroj: vlastní výzkum

Jana hned v první větě uvádí, že je bez sourozenců: „*Tak co bych řekla, pocházím z dělnické rodiny, jsem jedináček, takže jsem neměla nikdy sourozence... zpočátku mi to trochu vadilo, později už ne... Jinak dětství asi spokojený, bez problémů...*“

Eva k dětství sděluje, jak na rozdíl od jiných, kteří měli v dětství problémy, si nic podobného nevybavuje: „*Ježiši, tak co bych vám tak řekla, no?... Dětství bylo krásný (důraz na slově), mám bráchu o 4 roky mladšího. Vyrůstali jsme ve velkém bytě na Hradčanech, i s babičkou a s dědou z máminy strany. Já jsem měla tak hezký dětství, že právě všichni vždycky vyprávěli, jak měli něco, maléry a problémy (hodně vyšším hlasem). Já si teda jako nic nevybavuju, neuvědomuju. My jsme měli dětství, si myslím, jako hodně, hodně fajn.*“

Helena při vzpomínání na své dětství popisuje život se starším bratrem, který se o ni staral a zároveň tím tak trochu předurčoval jejich společné dětské hry: „*No, narodila jsem se v Praze, mám staršího bratra, bydleli jsme na periferii pražské a můj starší bratr se o mě velmi často staral (trošku smích)... Vodil mě do školky, do školy, pomáhal rodičům, takže jsem měla takové jako chlapecké dětství. Jinak naprosto spokojený, šťastný, lítala jsem s dětma venku a tak nebyl vůbec problém.*“

Kateřina mluví o svém dětství nejprve stručně, později se k němu ještě v souvislosti s rozvodem vrátí: „*Dětství jsem měla hezký samozřejmě, rodina pohromadě, rodiče, bráška, to vlastně všechno bylo skvělý.*“

4.2.2 Vzdělání a studia

Vyprávění informantů a výsledky výzkumu ke vzdělávací a studijní dráze informantů je zaznamenáno níže.

Tabulka č. 3: Vzdělávací dráhy informantů

Jméno	SŠ	VŠ
Jana	nevyjádřeno	-
Eva	SŠ ekonomická	Literární akademie
Helena	gymnázium, potom nástavba na SŠ pedagogické	VŠE
Kateřina	učební obor, dále dálkově gymnázium	speciální pedagogika
Jan	SŠ hornicko-geodetická	Evangelická teologická fakulta

Zdroj: vlastní výzkum

Jana se ke studijní dráze vyjádřila poměrně stručně: „*Vystudovala jsem, chtěla jsem se brzo vdávat, brzo mít děti, takže tak jsem učinila v 19 letech, jsem se vdala...*“

Eva vzpomíná na první problémy v životě právě ve spojitosti se školou, konkrétně střední: „*Myslím, že jako kdybych měla říct, že jsem měla snad nějak problém asi s nástupem na střední školu... (menší důraz na slově škola)... Mě bavilo vždycky číst hodně, to jó... Ale jako učit se věci, který mi nešly, nebavily mě... Spíš mi šly takový ty humanitní předměty.*“ Později v rozhovoru vzpomíná, jak se vlastně na střední školu dostala a proč nemohla jít studovat to, co chtěla studovat více: „*Ted' si vlastně vybavuju, že jsem chtěla, protože máma byla zdravotní sestřička, já jsem chtěla být taky, ale protože mám ekzém, tak jsem dostala tzv. změněnou pracovní schopnost... Takže to nešlo. Dostala jsem se na střední školu, ekonomickou... Tu jsem nák zvládla... Na veřejku se mi nechtělo, to v žádným případě, teda, ještě tehdy.* Od dětství si ráda

zapisovala a psala deníčky, tak se v dospělosti rozhodla ještě navrátit se ke studiím a vystudovala VŠ: „*Chtěla jako psát a zjistit jestli jako vůbec mi to půjde nebo ne nebo jestli to jako má smysl nebo nemá, člověk píše do šuplíku celej život... tak jsem si tady našla Literární akademii...*“

U Heleny po střední škole následovalo nepřijetí na VŠ, kterou chtěla Helena studovat, a proto si udělala pedagogickou nastavbu: „*Tenkrát to bylo tak, že vlastně druhá škola nebyla možná, byla jenom jedna přihláška, takže pak jsem šla na pedagogickou střední na nastavbu, takže jsem si strihla druhou maturitu, takže jsem vlastně učitelka mateřské školy, ale už rovnou na praxi jsem zjistila, že to teda jako není ono (s pousmáním). A pak jsem šla teda na ekonomku na zahraniční obchod, no. Ten jsem teda vystudovala, přičemž v prváku se mi narodil syn.*“

Kateřina vzpomíná na svá školní a studentská léta těmito slovy: „*A když jsem měla jít na školu, no tak jsem nevěděla pořádně... Líbila se mi vždycky veterina, no a to musej bejt skvělý známky a málokdo se tam dostane a já jsem zase ty známky až tak úplně neměla. Takže jsem šla na učební obor. Toho nelituju, to byly krásný roky. To bylo super... Bylo mi řečeno, že bych mohla jít studovat dál, ať si zkusím gymnázium dálkově... Moc se mi nechtělo... Ale šla jsem do toho a jsem za to strašně ráda.*“ Při dalším vyprávění, již v souvislosti s dobrovolnictvím zmiňuje i další vzdělávání, kterého se Kateřina účastnila: „*No a já jsem si udělala ten kurz psychologickéj, pak jsem si dělala sanitáře... A bylo mi řečeno, ať si udělám školu a mně se do toho nechtělo, do tý vysoký. To mi řekla hodně koordinátorka dobrovolníků, abych si udělala tu VŠ... No a tak jsem vybrala školu - speciální pedagogiku.*“

Jan popisuje své vzpomínky na školní léta a sžívání se se školou těmito slovy: „*V každým případě, já jsem se se školou nebo s tou schopností učit se a něco vlastně z té školy přijímat, vlastně sžíval postupně... Můžu vlastně říct, že nejhorší výsledky, jaké jsem kdy měl, tak jsem měl na základním stupni, tam to pak gradovalo, vlastně na začátku té střední školy... vlastně na té vysoké škole už to jako všechno fungovalo... Tam už člověk přijde a může se prezentovat svoji osobnost. A to, že prostě je každej jiná osobnost, je vlastně nakonec vítaný.*“

4.2.3 Rodinná a pracovní dráha

Jak probíhaly u informantů tohoto výzkumu rodinné a pracovní dráhy, shrnuje následující tabulka a text.

Tabulka č. 4: Rodinné a pracovní dráhy informantů

Jméno	Spokojenost ve vztahu	Děti	Práce v oblasti	Úvahy nad změnou práce, aby měla větší smysl
Jana	ano	dvě dcery	nadnárodní globální firma	ano
Eva	svobodná	bezdětná	produkční	určitě ne
Helena	ano	dva synové, jedna dcera	IT obchod	ano
Kateřina	rozvedená	dva synové	administrativa v nemocnici	ano
Jan	-	dvě dcery, jeden syn	IT – správce sítě	-

Zdroj: vlastní výzkum

Jana se vdala v 19 letech a o svém manželství mluví takto: *„Nikdy jsme neměli žádný vážný problém, který bysme navenek řešili. Možná někdy uvnitř jsem si řešila svoje věci, ale nikdy, nikdy jsme neměli vážný problém, můžu říct, že jsme spolu 30 let a jsem spokojená. Její manžel je podle jejích slov: „Teď mě jenom napadá, že můj muž je hodný člověk, tedy myslím si, že je hodný (pousmání)...klidný.“ Proto jsem ráda, že jsem se nikdy nerozhodla jinak... S manželem mají dvě dcery, které s nimi již nežijí, odstěhovaly se. O dcerách mluví Jana rozdílně: „Máme dvě dcery, jednu hodnou (malé zasmání), bezproblémovou a jednu takovou „zvláštní“ (uvozovky dopsány), která, ač jedna byla bezproblémová, tak druhá měla kupu problémů už odmala, asi to tak má být... Někde jsem četla, že děti si rodiče vybírají, tak že já nevěřím na náhodu...“ Společnou starost a péči o děti s manželem popisuje takto: „Když byly děti malé, tak jsem se dost věnovala, jakoby té domácnosti a dětem... Můj manžel pracoval vždycky v továrně... takže pracoval brzo a chodil dřív domů, na něm byla ta práce odpoledne s dětmi a já jsem mohla chodit později. O svém pracovním místě říká: „Musím říct, že*

já mám tady hodně dobré místo.“ Ale zároveň poukazuje na skutečnost, že ji napadlo pracovat někde jinde – v domově důchodců, kde by mohla pomáhat: *„Na očním, kde de facto procházím domovem důchodců, tak jsem tam vždycky jako procházela, šla a nějak, to já nevím, jak se stane, prostě, najednou jsem si říkala, že bych tam hrozně ráda chtěla pracovat...“* Pracovat tam nezačala, ale stala se tam dobrovolníkem.

Eva je svobodná, děti nemá. Během rozhovoru mluvila hodně o práci a komentovala ji slovy: *„Mám to hlavně pracovní, ale já to tak mám, no“* (smích)... Práce ji baví, je pro ni i koníčkem, proto neuvažuje o změně. V rozhovoru podrobně vyprávěla, jak se k práci, která ji skutečně baví, postupně dostala. V závěru rozhovoru jsme se přeci jen ještě malinko vrátily ke vztahům, k nimž vypověděla, jak se s tím, že je sama vypořádala a co ji to přináší a umožňuje: *„Jako usadit něk, už jako konečně? (smích)... Nó, já jsem prostě asi člověk, kterej se nemůže moc vázat... Jak bych to řekla? Já jsem tak rozlítanej člověk a mám ráda taky samotou docela... A to jako partnerskýmu životu moc nevyhovuje... Jsem člověk, kterej furt jako hledá, to že jako asi už nebudu moc mít děti, to už sem si něk vyřešila... I když si myslím, že když člověk jako najde toho člověka, tu lásku, tak potom se to jako dá, ještě i v tomhle věku se dá adoptovat nebo... Ale jako že bych to brala jako, že si to nahrazuju, tím dobrovolnictvím za to? ... No ale, ono by to bylo logický možná, že jo u mě? Ale myslím si, že to tak není, mně je prostě takhle dobře. Hlavně je nás takhle strašně moc, co jsme takový, takhle svobodný. Je asi dnešní doba taková...“*

Helena přišla do jiného stavu v 1. ročníku na VŠ a komentuje to těmito slovy: *„Můj tatínek měl obrovskou radost a vlastně celá rodina, ale podařilo se to zvládnout.“* Dále popisuje, jak její rodinný život a narození dětí ovlivňovalo pracovní dráhu: *„...pak se mi narodila dcera. Já mám tři děti. Pak už jsem byla na mateřský asi několik let, protože se mi pak ještě narodil syn. To bylo zaplněný dětma a potom jsem hledala práci, pracovala jsem v továrně, ve fabrice, dělala jsem export, vlastně ty vývozní, obchodní oddělení, tam jsem trávila hodně let – osm, deset let. No a teď jsem se ocitla v oboru IT, takže tam už jsem taky dost dlouho, asi 15 let dohromady. A bohatý rodinný život...“* (s úsměvem). Zároveň uvažuje na několika místech v rozhovoru (nejméně 3krát), právě v souvislosti s délkou práce, kterou vykonává, o změně práce, která by měla mít větší

smysl a přinášet člověku naplnění: „*Klidně bych změnila obor. I tak docela tiše si o tom popřemýšlívám. Asi je to i tím věkem a tím, že už vlastně dlouho dělám v obchodě a že mám pocit, že nastal čas, kdyby možná bylo dobrý dělat něco smysluplného nebo víc smysluplného, čím dál víc mám pocit, že to co dělám už tak smysluplný není. Dělám to dlouho.*“ A později upřesňuje: *Vždycky to, o čem přemýšlím, je to, co je spojený s tou prospěšností k těm lidem.*“

Kateřina je rozvedená a má dvě děti. O dětech říká: „*...potom jsem otěhotněla, měla jsem dva kluky, takže to bylo jako úplně skvělý, s dětma jsem byla dlouho doma. Takže toho taky nelituju. Do práce jsem nechvátala, protože co, pak už člověk bude pracovat furt.*“ (pousmání). Rozvod popisuje následovně a vnímá jako jednu ze zlomových životních událostí: „*Odešel od nás manžel a tatínek, jako táta kluků, si našel někoho jinýho.*“ Již v první práci, kterou dělala, si uvědomila, že by ji zajímala taková práce, která by měla smysl: „*Mě lákalo, táhlo dělat něco smysluplného, tím nechci říct, že to, co jsem dělala, by nebylo, ale nenaplňovalo mě to.*“ V souvislosti s dokončením školy opět zmiňuje záměr změnit zaměstnání: „*Libil by se mi třeba herní terapeut v nemocnici, těch moc až tak není.*“

Jan je ženatý a má tři děti, ve věku dva roky, devět a deset let. Ve svém vyprávění dvakrát zmiňuje, že jsou pro něho důležité ženy: „*Můj život se orientuje od ženy k ženě.*“ (zasmání). Pomáhá i se starostí a péčí o syna: „*V současné době pracuji vlastně na částečný pracovní úvazek, dva dny v týdnu se starám o syna.*“ Od 90. let se pohybuje v IT sféře, neboť po vojně přišel o práci: „*A já jsem měl takovou představu, že nechci mít ten život rozlitaný, že chci spíš být na jednom místě, žít... tak jsem hledal jinou práci a nabídli mi na úřadu práce, zaučit se s počítači,... takže já jsem říkal v roce 91, že ty počítače mají budoucnost, že to je zajímavý, takže jsem to zkusil a vyšlo to.*“

4.2.4 Jak vnímají informanti sami sebe

Dobrovolníci jsou lidé jako všichni ostatní, mají nejenom rozdílné životní dráhy a také různé temperamenty, které jejich životní směřování částečně předurčují. Tato

vyjádření informantů o tom, jak sami sebe vnímají, jsou popsány níže. Shodou okolností tři informanti se o tom, jak sami sebe vidí a vnímají, zmiňují, když mluví o škole.

Tabulka č. 5: Jak vnímají informanti sami sebe

Jméno	Spíše aktivní	Spíše pasivní
Jana	+	
Eva	+	
Helena		+
Kateřina		+
Jan	+, ale až od dospívání a dále	

Zdroj: vlastní výzkum

Jana sama sebe na několika místech charakterizuje takto: „*Neříkám, že jsem až tak akční, ale mám ráda spoustu aktivit.*“ A o kousek dále svou charakteristiku rozvádí: „*Ano, já jsem byla vždycky taková, byla jsem hodně samostatná, že jsem nikdy nebyla ani na svém muži, teď nemyslím jenom finančně, ale i jinak, i kdybych věděla, že mám problém, tak bych se ho snažila řešit sama, byla jsem taková jako hodně – můj tatínek mi vždycky říká – jednou stejně budeš sama (důraz na slova) a asi je to pravda, že člověk ve smrti prostě někam směřuje, tak stejně zůstane sám.*“

Eva o sobě mluví jako o člověku, kterému je třeba nechat volný prostor pro rozhodování: „*A vlastně já jsem člověk, kterej jen těžko strašně lze nutit do něčeho, co se mu nelíbí a to se se mnou táhne celý život. Mně se musí nechat (důraz na slově + smích), protože jinak by byl malér. A asi to teda byl vždycky.*“

Helena při svém vyprávění v různých souvislostech naznačuje, jaká je: „*Asi jsem trošku líná měnit (ve spojitosti s tím, že chodí na jedno oddělení 4 roky – vloženo pro vysvětlení), co funguje a ono je to taky tak s mojí prací, že vlastně já práci moc neměním.*“ K úvahám nad změnou zaměstnání práce dodává: „*Bych potřebovala kamarádku, která by mě nasměrovala... Někoho, kdo mě někam postrčí, já jsem holt, nemůžu se rozhodnout.*“

Velmi stručně svou tendenci spíše si nechat v některých situacích poradit vyjadřuje Kateřina, když při vyprávění o studiích říká: *„Bylo mi řečeno, že bych mohla jít studovat dál, ať si zkusím gymnázium dálkově... Moc se mi nechtělo, ale šla jsem do toho a jsem za to strašně ráda.“* Kousek dál o studiu na vysoké škole: *„a bylo mi řečeno (od koordinátorky dobrovolníků a rodičů – vloženo pro vysvětlení), ať si udělám školu a mně se do toho nechtělo, do tý vysoký... nakonec jsem do toho šla, i když to byly strašně těžké chvíle... tam se právě stala velká zlomová událost v mém životě, že mi zemřel brácha.“*

Jan popisuje při vyprávění určitý posun v tom, jak sám sebe viděl a vidí – rozdílně v dětství, kdy byl spíše pasivní a nastalou změnu od dospívání, kdy se stává spíše aktivním. Tento posun vyjadřují tato jeho slova také při vyprávění o základní a střední škole: *„Ze začátku je to takový dítě, který to řeší tak, že na všechno kašle, prostě má pocit, že nic nefunguje, nefungují vztahy, nefunguje učení, nefunguje prostě nic. A taková jako spíš skepse, spíš jako bolestín... přičemž na té střední škole to potom vyvrcholilo, že člověk potom začal, převzal, jako začal přebírat tu iniciativu... Začal přebírat iniciativu v (pauza) učení i ve vztazích. To potom i ty ostatní lidi se k tobě jakoby chovaj jinak... No a na té vysoké škole, to už vlastně jako nebyl problém.“*

4.2.5 Jak informanti hodnotí svůj život

U třech informantek se ve vyprávění objevilo jakési zhodnocení jejich života, o kterém v rozhovoru vyprávěly. Tabulka a text níže shrnují výsledky.

Tabulka č. 6: Jak informanti hodnotí svůj život

Jméno	Vyhodnocení vlastního života
Jana	úžasný život, dělám, co mě baví
Eva	bohatý život, je mi tak dobře
Helena	spokojený život
Kateřina	-
Jan	-

Zdroj: vlastní výzkum

Jana svůj život hodnotí následovně: *Přijde mi, že mám, nechci to říct s nadsázkou, úžasnej život, že se můžu realizovat, dělám, co mi baví.*“

Eva v souvislosti se svým životem říká: *„Život mám bohatej, mám toho až, až... Mně je prostě takhle dobře.“*

Helena svůj život popisuje stručně a kladně: *„Vedu v podstatě spokojenej život. A rozhodně se nenudím.“*

4.2.6 Potřeba „volného“ času pro dobrovolnictví

V této podkapitole je představeno ještě jedno téma, které se v rozhovorech informantů také určitým způsobem zobrazilo, a tím je potřeba získání času pro dobrovolnickou činnost. Text i tabulka popisují, mezi které hlavní oblasti je třeba čas rozdělit.

Tabulka č. 7: Potřeba „volného“ času pro dobrovolnictví

Jméno	Vyjádřena potřeba „času“ pro dobrovolnictví	Čas je třeba „dělit“ mezi:
Jana	ano	práci, čas pro sebe a dobrovolnictví
Eva	ano	práci a dobrovolnictví
Helena	ano	práci, rodinu a dobrovolnictví
Kateřina	ano	studium a dobrovolnictví
Jan	ano	rodinu a dobrovolnictví

Zdroj: vlastní výzkum

Jana o čase mluví v souvislosti s tím, že i když je dobrovolník, její čas je drahý: *„Já jsem teda dobrovolník, ale myslím si, že i tak je můj čas hodně drahej.“*

Kateřina přímo vyjadřuje potřebu mít na dobrovolnictví čas, kterého si všímá a vnímá i její okolí: *„Jako lidi se divěj, kde na to беру čas, to jednak... V rodině, tak to z toho maj asi rodiče radost, si myslím... Brácha ten by taky chtěl, ale ten na to nemá čas, většinou jako vím, že lidi řešej čas, že na to nemaj čas. Tak já když ho mám, tak ho mám.“*

Helena o čase ve vztahu k dobrovolnictví říká: „*Ted' navíc prožíváme, proto ted' trošičku v uvozovkách „flákám“ dobrovolničení, přes prázdniny moc nestíhám, protože kromě práce, kde toho mám nějak hodně, tak máme starosti s jedním seniorem, vlastně se všema seniorama, co máme v rodině, zejména o jednoho se poměrně vydatně celá rodina střídavě staráme.*“

Kateřina také narazila na situaci, kdy se jí čas „nedostával“: „*A i když jsem třeba měla chvíle, kdy jsem třeba, tu školu, jak jsem ted'ka dělala, tak jsem neměla čas, tak často chodit, ale i přesto jsem se toho nevzdala, i když jsem třeba nechodila pravidelně, tak jsem pořád nějak byla...*“

Jan, který se věnuje dobrovolnictví v několika oblastech, vzpomíná a vnímá čas ve vztahu k dobrovolnictví malinko odlišně. Radikální křesťanské hnutí, kterého byl členem: „*Člověka naučí určitému dobrovolnickému workoholismu... workoholismu a ted' ten workoholismus je směřován, jak do práce, tak potom třeba případně k nějakým dobrovolnickejším aktivitám, čili člověk sám si pořád vyplňuje ten čas nějakými jako aktivitami, což je někdy kontraproduktivní, protože naopak vlastně musí hledat, musí se naučit mít čas na odpočinek, na to vzít si knížku, na to třeba někdy i být s partnerem.*“

4.3 Vzájemný vztah životních drah dobrovolníků a dobrovolnictví

Z předchozího textu již máme základní představu o tom, jak rozdílně a zcela individuálně probíhaly životní dráhy dobrovolníků. V další části se zaměříme na zjištění vztahu mezi životními drahami a dobrovolnictvím, a to ve dvou rovinách – jaké jsou souvislosti mezi průběhem životních drah dobrovolníků a jejich dobrovolnictvím a z opačného úhlu pohledu – zda a jak dobrovolnictví ovlivnilo průběh životní dráhy.

4.3.1 Souvislosti mezi životními drahami dobrovolníků a jejich dobrovolnictvím

V této podkapitole jsou uvedeny momenty z životních drah, které informanti vnímají jako důležité pro vznik jejich dobrovolnických aktivit.

Souhrn všech podstatných a vyjádřených momentů z vyprávění informantů o jejich životní dráze a jejím vlivu na vznik dobrovolnictví je zaznamenán v následujících dvou tabulkách. V první tabulce je možné nalézt určité opakující se shody a podobnosti z životních zkušeností informantů. Druhá tabulka shrnuje spíše individuální motivy a zkušenosti z životních drah dobrovolníků, které k dobrovolnictví vedly.

Tabulka č. 8: Souvislosti mezi životními drahami a vznikem dobrovolnictví

Jméno	Psychické povahové předpoklady	Dosažení určitého věku	„Náročné“ životní zkušenosti	Potřeba dělat něco smysluplného	Zkušenost v nem.
Jana	potřeba starat se, pomáhat	vhodný věk – odchod dcer	problémy s dcerou, úmrtí babiček	-	-
Eva	potřeba starat se, pomáhat	věk – „už mám na to věk“	-	potřeba smyslu,	brigáda v nemocnici
Helena	psychické povahové předpoklady	věk – děti odrostly	úmrtí maminky	potřeba být někde užitečná	-
Kateřina	-	-	hospitalizace syna	potřeba dělat něco, co má smysl	hospitalizace syna
Jan	rodinná konstelace (nejstarší)	-	péče o člověka s postižením	-	brigáda na Palatě

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 9: Individuálně vnímané souvislosti mezi životními drahami a dobrovolnictvím

Jméno	Individuální – rozdílné životní zkušenosti a důvody
Jana	-
Eva	potřeba řádu a uspořádání času + dřívější přání stát se zdravotní sestřičkou, které ale z důvodu ZPS nešlo naplnit
Helena	spokojený rodinný život + náhoda
Kateřina	-
Jan	dospívání – hnutí Brontosaurus + v dospělosti Evangelický sbor, kam se přišla zeptat koordinátorka dobro- náhoda

Zdroj: vlastní výzkum

Jana

Jana v úvodu svého vyprávění o cestě k dobrovolnictví vysvětluje, že není jeden důvod, ale je jich více: *„Já mám tedy víc verzí, jako z jakýho důvodu jsem se k tomu dala. Myslím si, že jsem něk jakoby, že jsou lidi, kteří se hodně staraj o ty ostatní a pak jsou lidi, kteří se třeba víc starají o sebe...“*

Dalším bodem, který zmiňuje je skutečnost, kdy děti odrostly, vnoučata zatím nemají a rodiče jsou teď také ještě soběstační: *„Já jsem zrovna ve věku, kdy dcery mě už nepotřebují, už jsou dospělé, zatím vnoučata nemaj, jako mě nepotřebují a moji rodiče mě ještě nepotřebují, ještě (poslední ještě zdůrazněno). Jim je sedmdesát, zatím to vypadá, že je to dobrý, takže teď jsem prostě v takovém tom úseku, kdy mohu a tak, to si myslím, že je jeden důvod.“*

Později se ještě vrací k odchodu dcer z rodiny, které vnímá jako zlom ve svém životě: *„Období před těmi pěti lety byl asi pro mě nějaký zlom, 45 když mi bylo, protože, dcera starší se od nás odstěhovala a zároveň se odstěhovala i ta mladší. Mladší měla, měli jsme s ní pubertu hodně těžkou a bylo to pro mě hodně náročný... Vzhledem k tomu, že nebyla plnoletá, tak na mě to doléhalo jako velmi. Tolik, že prostě já nevím, nemohla jsem spát a nemohla jsem se s tím srovnat.“*

Zmiňované problémy s jednou z dcer vnímá i matka paní dobrovolnice a přisuzuje tomu důležitost: *„Moje maminka vždycky říká – já vím (s důrazem na slovech), proč děláš toho dobrovolníka, já vím, vždycky říká – to je kvůli tomuhle tomu, ale já nevím, jestli je to kvůli tomu úplně tak přesně.“*

V souvislosti s dobrovolnictvím v Domově pro seniory, které sice není tématem této práce, ale jedná se také o zdravotně-sociální oblast, říká: *„Musím říct, že jsem tedy přišla o veškeré babičky. To bylo něk posledních 7, 5 let jsem přišla o babičky, takže tím, možná to trošku jako... (nádech-malinký povzdech). Taky to mělo význam.“*

V závěru ještě znovu shrnuje dva momenty – povahu a fakt, že k dobrovolnictví dospěla: *„Přijde mi, že také z toho důvodu a myslím si trošku, jestli – to je moje povaha, že už tak nějak postupně jsem k tomu nějak dospěla...“* a obdobně mluví dále: *„Já si myslím, že, že to musí přijít, jak se to říká – teď nevím, jestli se to úplně na to hodí - učitel přichází, když je žák připraven a když prostě ten člověk pro to připraven není, tak*

jsou to jenom taková slova, že by chtěl, ale musí to cejtit tady... A to já si myslím jako, že tam cejtim, jako že, taky to trvalo asi pětáctyřicet let, ale pak to přijde prostě najednou...“

Eva

Eva své vyprávění o tom, jak se dostala k dobrovolnictví, popisuje: „Já jsem chtěla asi nějak pomáhat někde, ale aby to mělo trošku jako význam (trošku důraz na slově) a vím, že tam asi, tak asi hrálo roli tehdy to, že jsem chtěla tu sestřičku dělat... Jo a ještě jsem vlastně zapoměla na takovou zajímavou věc – když jsme skončili ten muzikál, tak jsem si říkala, že by mě zajímalo, jak to jako vypadá zevnitř. A šla jsem se zeptat do nemocnice, jestli by tam neměli práci, ale že by to bylo zatím jenom na pár měsíců, než si najdu práci, vyloženě jsem chtěla brigádu...“ O kousek dále potom se ještě zmiňuje o věku, potřebě užitečnosti, která se nemusí odvíjet od peněz: „Prostě jsem chtěla pomáhat, někde, nějakým způsobem a říkala jsem si, že už mám třeba na to věk, že bych mohla bejt taky někde trochu jako užitečná a ne všechno (důraz na slovech) dělat za peníze!“

V jejím vyprávění se také objevuje motiv času, resp. potřeba určitého řádu a pravidelnosti: „Jo a další důvod ještě k tomu dobrovolnictví bylo, že když je člověk na volný noze, tak přeci jenom postrádá v životě pravidelnost, protože vy nemáte žádnou pravidelnost a zvláště u člověka jako já, kterej nemá děti, tak nic vás jako nenutí, jó?“

Helena

Helena jako první věc, kterou vnímá u sebe v souvislosti s dobrovolnictvím určité osobní předpoklady, dále potom úmrtí maminky: „Určitě k tomu dobrovolničení mám... předpoklady, si myslím. Nebo k tomu vztahu ke starším lidem... Zemřela mi moje maminka. Když mi bylo třicet, bylo to takový dost bolestný, takže to je jeden z těch momentů asi.“ Dalším momentem, který je podstatný z jejího pohledu pro dobrovolnictví je spokojený rodinný život, zároveň to, že děti již odrostly. V tom, že děti již odešly, také pramení asi potřeba, být někde užitečný: „To, že jsem obklopena šťastnou rodinou vlastně, která se nikterak, nikdo nerozvádí, nerozchází a žije vlastně

takovej pospolitej život. Jinak to dobrovolničenie je vlastne ten moment, začly deti vyrústat, odrústat, odcházet z domu... stárnout a majú svoj vlastní život a tak je to takový to, byť užitečná trošku niekde jinde.“ Později, ale v souvislosti s vlastními rodiči poukazuje na nutnost se postupně začít starat o rodiče: *„Dospěli jsme do věku, kdy nám rodiče, prarodiče už nemáme, rodiče jsou přes 80 a mají různé potíže a zejména o jednoho se poměrně vydatně celá rodina střídavě staráme... Takže to mám teď trošku jako náhradu za dobrovolničenie.“* A objevují se i obavy, zda v rodině zvládnou péči o seniory: *„Tak taky nevím, jak to bude, jak to zvládneme, jak to bude dál, ale zatím, zatím to nějak funguje.“*

Na jiném místě ve vyprávění se ještě ukazuje, jak postupoval vývoj od přemýšlení od toho – dělat něco užitečného k samotnému dobrovolnictví: *„Poměrně dlouze jsem přemýšlela, co dělat ještě jakoby navíc a naved mě k tomu jeden, vlastně čistou náhodou jsem si s někým povídala na akci, firemní a on říkal, tak začni a já jsem říkala – tak já bych něco ráda, ale nevíš o něčem? Říkal, cokoliv začni, prostě, začni a uvidíš, buď to bude ono, nebo ne. No a já jsem shodou okolností druhý den viděla v tramvaji inzerát od Adry, že hledaj dobrovolníky. No tak jsem, šla na povídání a tak jsme se domluvili vlastně, teď už jsou to čtyři roky.“*

Kateřina

Kateřina na prvním místě uvádí životní zkušenost, kdy byl syn hospitalizován v nemocnici: *„K dobrovolnictví mě přivedl můj starší syn, který ležel v nemocnici, a já jsem si za ním chodila na návštěvy a trávila jsem s ním samozřejmě dost času jako máma. No a bylo tam spoustu dalších dětí, který buď byly samy, nebo rodiče přišli jen na chvíli a tak jsem si právě říkala, že by bylo prima, kdyby něco takového existovalo, kdyby chodili nějakí lidi takhle k dětem a zpříjemňovali jim chvíli a chvíle. No a tak jsem začla pátrat...“*

Zároveň si již při práci, kterou dělala brzy po škole, uvědomila, že práce ji nenaplňuje a že by jednou chtěla dělat něco jiného: *„No a tam asi začlo to, že by bylo, mě to lákalo, táhlo dělat něco smysluplného, tím nechci říct, že to, co jsem dělala, by nebylo, ale nenaplňovalo mě to...“*

Jan

Jan přehled své životní dráhy pojal právě ve vztahu ke vzniku dobrovolnictví. Jako prvotní skutečnost, která ho ovlivnila ještě z dětství, uvádí: *„Myslím si, že v dětství mě ovlivnilo to, že jsem nejstarší ze čtyř dětí, čili a protože moji dva sourozenci jsou potom o devět a o šestnáct let mladší než já, tak vlastně já jsem byl ta pečovatelka... Tam si myslím, že mě ovlivnilo to, že jsem prostě nejstarší a že jsem pomáhal.“*

Podle vyprávění Jana se již v pubertě dostal do kontaktu s dobrovolnictvím, konkrétně v hnutí Brontosaurus: *„Tam asi nejbliž jsem se dostal k ochráncům přírody, vlastně k hnutí Brontosaurus, kde zase jsme organizovali nějaké letní tábory, kde jsme pomáhali, rekultivovat zámecký park a podobně, čili tam to bylo myslím spojeno s tady tím, ale s těmahle těma lidma vlastně od ochránců, asi nejvíc...“*

Po vojně, kde si Jan uvědomil své stinné stránky, získal výraznou životní zkušenost v radikálním křesťanském hnutí. V radikálním křesťanském hnutí je člověk zapojen do dění automaticky a ocitá se v neustálém kolotoči aktivit: *„A vojna to bylo takový jako úpadek... Úpadek v tom, že si člověk uvědomil i ty svoje stinné stránky, což potom po vojně vedlo k tomu, mimo jiné to určitě mělo za následek to, že jsem vstoupil do radikálního křesťanského hnutí - Do Církve voda života, kde jsem setrval, myslím, 5 let. Tak – teď je potřeba vědět tu charakteristiku radikálního hnutí... ono člověka vlastně zapojí do neustálého kolotoče aktivit. Tam je člověk dobrovolníkem každý den, ...sedm dní v týdnu, to zase přeháním, ale prostě v sobotu se organizují evangelizace, neděle shromáždění, přes týden jsou taky další aktivity... Takže to bylo vlastně takové hodně intenzivní období.“*

Následovalo období, kdy se Jan seznámil s dívkou, studentkou medicíny, zdravotní školy, která ho přivedla do nemocničního prostředí: *„V tom období jsem začal chodit se studentkou medicíny, zdravotní školy. A ta mě vlastně přivedla do prostředí nemocničního. A jak to tak bývá u těch chlapů nebo prostě zamilovaných párů, tak já jsem vlastně chtěl být hodně s ní, takže jsem potom s ní trávil čas v nemocnici a s ní jsem chtěl trávit čas, když ona byla na praxích... A jedna z těch praxí byla ve slepeckém ústavu – Palata... V té době ještě neexistovalo něco jako dobrovolník, tak jsem tam musel působit jako zdravotní bratr nebo dělník ve zdravotnictví, ... ale bylo to tak, že to*

bylo vlastně o mé dovolené, takže jsem si v práci vzal dovolenou, abych mohl vypomáhat v té Palatě... A dopadlo to nakonec tak, že, jsme si obě dvě strany jako vlastně „sedly“ i z hlediska toho personálu, takže ještě mě tam potom vlastně prosili, jestli bych tam nezaskočil vlastně ještě někdy potom později.“ Tato zkušenost byla pro něj zásadní ve vztahu k dobrovolnictví ve zdravotnictví: „Vlastně tam bych viděl začátky té dobrovolnické, toho dobrovolnictví v té oblasti zdravotnictví, ke které já vlastně jakoby tíhnu.“

Následovalo seznámení s jinou dívkou, která měla bratra s autismem: „Potom jsem se seznámil s jinou, (odkašlání)..., s jinou dívkou jsem začal chodit... A ta měla postiženého bratra... Takže vlastně tam, to není žádný dobrovolnictví, ale prostě protože jsme zase byli spolu, a protože jsme vlastně pořád byli s tím chlapcem, tak vlastně jsem se taky vlastně zase setkával s tou problematikou, pomáhal, povídal, pečoval prostě a tak dál.“

K současnému dobrovolnictví v nemocnici se Jan dostal přes sbor, kam jednou zašla koordinátorka dobrovolníků z nemocnice a ptala se, zda by někdo neměl zájem o dobrovolnictví v nemocnici: „Koordinátorka (pozn. - dobrovolníků v nemocnici) jednou přišla k nám do sboru... Evangelické církve ve Strašnicích a ptala se, jestli tam není někdo, kdy, kdy by měl zájem vlastně dělat dobrovolníka v nemocnici... A pan farář věděl, že já, vlastně o tu problematiku v tom zdravotnictví, že o to jeví zájem, že k tomu mám afinitu a prostě poslal ji vlastně za mnou.“

4.3.2 Vliv dobrovolnictví na životní dráhy dobrovolníků

Tato podkapitola shrnuje výsledky, které se vztahují k tomu, zda dobrovolnictví ovlivnilo životní dráhy dobrovolníků.

První tabulka opět zobrazuje určité opakující se shody a podobnosti z životních zkušeností informantů. Druhá tabulka shrnuje spíše individuální vlivy a dopady, o kterých informanti vyprávěli.

Tabulka č. 10: Vliv dobrovolnické činnosti na životní dráhu informantů

Jméno	Přístup k lidem/ke starším lidem	Vnímání životních hodnot	Celkový vliv na život
Jana	-	-	-
Eva	získání celkového respektu ke starším lidem	-	-
Helena	jiné a silnější vnímání seniorské skupiny	odlišení věcí důležitých od malicherností	celkový vliv dobrovolnictví na životní dráhu - život
Kateřina	změna přístupu k lidem	vliv ve vnímání hodnot – „přehodnotíte věci“	-
Jan	-	-	vliv na celou životní dráhu Jana

Zdroj: vlastní výzkum

Tabulka č. 11: Vliv dobrovolnické činnosti na životní dráhu informantů – individuálně vnímané

Jméno	Vlivy dobrovolnictví na životní dráhu - rozdílné
Jana	snaha být více nápomocná ostatním
Eva	přiblížení se ke stáří – pocit vyrovnání se s tím, že se Eva v dospívání nechovala hezky k prarodičům
Helena	uvědomění si důležitosti vlastní rodiny + spokojenost s tím, že mohu být vzorem pro své děti
Kateřina	snaha dělat v nemocnici něco víc než pouze dobrovolníka + 1 z motivů jít studovat VŠ + dělat něco jen tak – „pro radost“
Jan	1 méně pozitivní vliv – člověk si na sebe bere víc, než může unést

Zdroj: vlastní výzkum

Jana

Jana při přemýšlení o vlivu dobrovolnictví na životní dráhu uvádí, že se snaží být více nápomocná ostatním lidem: „*No, myslím si, že od té doby, co jsem začla být dobrovolník, tak eště se snažím víc být jakoby nápomocná těm ostatním...*“

Eva

I Eva si uvědomuje vliv dobrovolnictví na její životní dráhu: „*No, určitě mě to nějak ovlivnilo, to jo, ale jak?*“ Po chvíli uvádí, že se díky dobrovolnictví přiblížila ke

stáří: „No, určitě mi to pomohlo v tom, že jsem se přiblížila k tomu stáří... Já totiž, když jsem, jak jsme vyrůstali v jednom bytě s babičkou a dědou, tak to bylo dost náročný, i když teda jsme měli byt velkej, ale já jsem měla jako, já jsem byla jako puberťák fakt nesnesitelný... A fakt mě to jako mrzí, do dneška... Jsou to takoví moji prostředníci...“

Jako další vliv dobrovolnictví na svůj život uvádí získání určitého celkového respektu k lidem: „No a potom asi určitě jako takovým respektem, celkovým, k těm lidem obecně řečeno. Tak už si to dovedu představit, že člověk má svoje problémy ve stáří, který si my vlastně nedovedeme moc představit...“

Helena

Helena k tomu, jaký vliv mělo dobrovolnictví na její životní dráhu, poznamenává, že si více uvědomuje starší věk, který sice může být vnímán jako obtěžující, ale ne tak pro ni. Také ji dobrovolnictví více přimklo k její rodině a uvědomila si, jakou hodnotu v ní vlastně má: „Je to asi v tom, že víc vnímám ten věk, ten starší věk, kterej může být pro společnost obtěžující, ale ty lidi obtěžující nejsou, mám pocit, že pořád něco dávají a můžou dát tomu svému okolí... Jsou i smutný příběhy, kdy ty, kdy ta rodina není úplně funkční, kdy ty děti úplně nefungují nebo nejsou nebo cokoli, takže víc tak o tomhle přemýšlím, i vlastně i o tý své rodině. Možná mě to tak trochu víc přimklo k tý mé rodině... Uvědomuju si, jak je to cenný, to že já tu rodinu mám funkční a velmi dobrou.“

Zmiňuje také další hodnoty v životě a odlišování věcí malicherných od podstatných: „Spíš je to o tom, o tý pokoře a o takovejch těch věcech, s tím souvisejících... A navíc přijdou mi některý věci tak banální a absolutně vlastně zbytečný... trápit se s malichernostma..., že vlastně jsou důležitější věci na světě... vždýť jsou na světě úplně jiný hodnoty, jiný věci... Mě to možná tak trochu postavilo na zem a učí mě to vážit si toho, co mám...“

Jako další moment uvádí skutečnost, že je ráda, když ji její děti mohou vidět jako vzor: „Já jsem to nikde nevytrubovala, ale moc lidí to neví. Minimálně to ví moje děti, což jsem ráda, protože aspoň, aspoň mají nějaký vzory. Já si myslím, že tohle je důležitý, aby viděly, že, že lidi neseděj jenom tak s rukama v klíně a nejdou jenom za tím svým. Já myslím, že jo, že to vnímaj, což je asi to nejdůležitější z mého pohledu.“

A v závěru dodává, že se jedná o jakousi směsici všeho, jak dobrovolnictví ovlivnilo její životní dráhu: „*Prostě je to taková směsice všeho, nevím, no.*“

Kateřina

Kateřina uvádí několik dopadů dobrovolnictví na svou životní dráhu. Prvním vlivem dobrovolnictví bylo uvědomění si, že by chtěla v nemocnici dělat něco víc, než jen dobrovolníka: „*Mě totiž strašně táhlo tam dělat něco ještě víc... než ten dobrovolník. A právě že mi bylo řečeno, ať si udělám nějakou školu, že...* (výzkumník si ověřuje, zda správně rozumí tomu, co bylo řečeno) - *A myslíte, že by se dalo říct, že dobrovolnictví vlastně trošku jako způsobilo, že jste se tam teda jako vydala? Odpověď dobrovolníka - Asi taky, hm.*“

Jako další vliv dobrovolnictví Kateřina uvádí změnu přístupu k lidem: „*Určitě i přístup k lidem, takže – člověk se najednou octne v jiném světě, v té nemocnici... Aspoň na mě to takhle působí. Kolikrát si říkám, že vlastně nemůžeme nikoho soudit, vždyť vůbec nevím, čím prošel...*“

Dále vzpomíná na období, kdy měla nemocného bratra: „*Pak i to, co vlastně se stalo s tím bráchou, tak taky, to jako ovlivnilo... Já jsem si říkala vlastně - jsem ten dobrovolník – já mu třeba budu moc nějak pomoci...*“

Dobrovolnictví Kateřinu také naučilo, že se dají dělat věci pro radost druhého: „*Jak mě to ještě ovlivnilo? – Daj se dělat věci jen tak (řečeno zvláštním hlasem, takovým hodně uklidněným)... *Prostě jen tak, jen tak někomu udělat radost.*“ (velký důraz na slově radost).*

Podle Kateřiny člověk také různými životními událostmi přehodnotí mnoho věcí, i tím jak poznává pohled z druhé strany (z nemocničního prostředí) jednak jako dobrovolník, ale také jako rodinný příslušník (hospitalizace bratra a jeho úmrtí): „*Přehodnotíte teda taky spoustu věcí... .. různějma životníma událostma.*“

Kateřina si uvědomuje, že možná nedokáže zcela plně vyjádřit vliv dobrovolnictví na svůj život: „*Jako můj život to ovlivnilo, možná že to nedokážu všechno tak říct, jak bych chtěla, ale ovlivnilo.*“

Jan

Životní dráha Jana je protkána jeho dobrovolnickými aktivitami, které začaly již od doby dospívání, proto také asi, pokud mluví o vlivu dobrovolnictví na svůj život, zmiňuje spíše počáteční dobrovolnické aktivity (následující citace je z textu, který je věnován vzpomínání na období, kdy působil v Palatě), které ho ovlivnily v tom smyslu, že se právě věnuje až do dnešní doby dobrovolnictví: *„Minimálně můžu říct, že ten můj pobyt v té Palatě vlastně mě dostal do toho nemocničního prostředí, že mi ho otevřel... Přiblížil, že jsem se tam začal cítit doma a vlastně proto si i dokážu ty svoje dobrovolnické aktivity dobře představit tady v tom prostředí.“* Podobně mluví o radikálním křesťanském hnutí, které člověka naučí dobrovolnickému workoholismu: *„Radikální křesťanské hnutí člověka naučí určitému dobrovolnickému workoholismu...“*

Jan jako jediný zmiňuje i určitý negativní dopad dobrovolnictví na svůj život: *„Zapomněl jsem málem na jeden negativní dopad dobrovolnictví související s tím, že toho na sebe беру víc, než mohu unést. Měli jsme tohle léto se ženou rozepří, kdy ona říkala, že jako dobrovolník se snažím vypadat hezky před ostatními, ale není to pravda, protože vlastní rodinu šidím. Musel jsem tak své dobrovolnické aktivity alespoň částečně omezit. Nakonec to vlastně vedlo k dobrému, upozornilo mne to, že má rodina není jen mým podporovatelem v mých aktivitách, ale každý její člen potřebuje můj zájem a péči.“*

Z následujících slov je patrné, jak dobrovolnictví je přirozenou součástí životní dráhy Jana: *„Já si myslím, že prostě to je jedna, část života, kterou bysme neměli opomíjet, ať to míříme kamkoliv, ať to míříme do komunity, kde pomáháme organizovat dětem ve škole kroužky, nebo já nevím, ale že je to důležitá součást života, jedna prostě noha, jako je prostě noha - práce, rodina, koníčky, který prostě si říkám já – to prostě je můj svět, tak i to dobrovolnictví nebo život v komunitě, přidání nebo přidat tu ruku k dílu...“*

4.3.3 Plány informantů do budoucnosti v dobrovolnictví

Při rozhovorech o vlivu dobrovolnictví na životní dráhy tři informantky nezávisle na sobě zmínily i své plány, které se pojí k dobrovolnictví.

Jana mluvila o tom, že by jednou možná vyjela na nějakou zahraniční misi: *„Dokonce já si vždycky říkám, že jednou kdyby se stalo něco, až nebudou mít rodiče a kdyby i manžel, takže asi pojedou pomáhat někam do Afriky... (smích) Ale nevím, jestli to ustojím, jestli to skutečným.“*

I Eva zmínila obdobnou myšlenku: *„Co by mě ještě zajímalo, že bych vyjela na misi, to bych teda chtěla opravdu. To by se mi strašně líbilo... někam prostě do válečné zóny, no to já bych, ježíš, byla úplně nadšená.“* K jejímu dobrovolnictví se vztahuje i další plán, o kterém uvažuje, že by ho možná uskutečnila: *„Chtěla bych s nima (poznámka - s válečnými veterány) udělat rozhovory. To jsem chtěla, knížku rozhovorů* A poslední její vyjádřený výhled do budoucnosti zní: *„Určitě v tom chci vytrvat.“* (myšleno - vytrvat v dobrovolnictví).

Kateřina ve svém vyprávění zmiňuje také svůj osobní vztah k dobrovolnictví, kvůli kterému chce také v dobrovolnictví vytrvat: *„Jak jsem říkala, dobrovolnictví je takový moje miminko a toho já se nevzdám a to jsem říkala i naší koordinátorce...“*

5. Diskuze

Výzkumná část bakalářské práce se věnuje životním drahám dobrovolníků a hledá odpovědi na hlavní výzkumnou otázku - „*Jaké jsou životní dráhy dobrovolníků?*“

Z předložených výsledků je zřejmé, že životní dráhy jsou individuálně rozdílné (viz průběh vzdělávacích, rodinných, pracovních drah), jsou ovlivněny vnitřními dispozicemi a předpoklady a zároveň se v nich odráží vliv společenského prostředí a sociálního věku, ve kterém se člověk během života právě nachází. To rezonuje s vymezením životní dráhy Smékala, který vymezuje životní dráhu jako „*souhrn po sobě následujících prožitků a činů jedince, které jsou vyvolány vnějšími příčinami a ovlivněny vnitřními podmínkami a které tvoří životopis jedince*“ (Smékal, 2009, s. 392)

Z pohledu socio-demografických proměnných vzorek tohoto výzkumu tvoří čtyři ženy a jeden muž, kteří jsou dobrovolníky v nemocnicích. Je známo, že z kvalitativního výzkumu nelze dělat obecné závěry, ale rozložení 4:1 napovídá podobnosti s výzkumy Musicka a Wilsona (in Mlčák a Zášková, 2013, s. 74), kdy gender hraje důležitou roli při volbě oblasti, ve které dobrovolníci působí a kde ženy převažují v oblasti sociálních služeb, zatímco muži ve sportu.

Vzdělávací dráha patří také do oblasti socio-demografických proměnných. Po původní rodině, z které člověk vychází, se dalším významným mezníkem v životě - v životní dráze, stává škola a období studií, které mnohdy předurčují i dráhu pracovní. Dobrovolníci otevřeně hovoří o svých vzpomínkách na školy, co se jim dařilo, s čím se potýkali. I jejich studijní dráhy jsou individuálně rozdílné. Jak bylo uvedeno ve výsledcích, čtyři dobrovolníci mají vysokoškolské vzdělání, ale ne všichni se věnovali studiu na VŠ ihned po střední škole. Ti z dobrovolníků, kteří se nacházejí ve věku 40–44 let se ke studiím na vysoké škole vrátili až potom, co několik let pracovali, případně založili i rodiny. To naznačuje, že životní dráhy mladších ročníků z výzkumného vzorku opouštějí standardizovaný model životní dráhy, o kterém mluví např. Kohli a možná tak do jisté míry odrážejí změny, které souvisí s procesem de-standardizace životních drah, jak o nich mluví Chaloupková (2010, s. 99). Konkrétně nástup na VŠ ve středním věku je v literatuře uváděn jako bod obratu, což je jedna z klíčových

charakteristik životních drah (Millová, 2013, s. 52). Jedna z informantek ve svém vyprávění zmiňuje i nemožnost podat si přihlášku na více než jednu VŠ, což dokládá, že její sociální trasa – vzdělávací dráha byla formována i historicky – časem, v kterém žila. Po roce 1989 toto omezení o počtu podání přihlášek na VŠ neplatí (Millová, 2013, s. 51). Dosažené vzdělání koresponduje také se zjištěním Mlčáka a Záškové, kteří uvádějí, že soubory dobrovolníků vykazují vyšší vzdělání než srovnatelné soubory dotazovaných, kteří nejsou dobrovolníky (Mlčák a Zášková, 2013, s. 77).

Průběh rodinné a pracovní dráhy zejména u žen významně ovlivňuje narození a výchova dětí. To vyplývá jednoznačně i z vyprávění informantů, kteří děti mají. Dvě ženy, kterým je nyní cca 50 let, měly děti velmi brzy a vdávaly se také relativně brzy – hned po střední škole nebo při studiích na VŠ studiích. To odpovídá tvrzením Chaloupkové (2010, s. 101), která uvádí, že pro Československo před rokem 1989 byl příznačný nízký věk při vstupu do manželství i při příchodu prvního dítěte. Muž dobrovolník nyní pracuje na částečný úvazek, neboť se stará o malého syna, což by před rokem 1989 bylo prakticky nemožné. I to naznačuje určité změny v odklonu od standardně chápaných životních drah směrem k jejich de-standardizaci (Chaloupková, 2010, s. 99).

Poslední demografickou proměnou, kterou uvedu, je volný čas, který je potřeba pro dobrovolnictví „vyšetřit“ – zejména směrem k rodině a práci. Všichni z informantů, i když v různých souvislostech tuto nutnost najít si čas ve svých vyprávěních zmiňují (viz tabulka č. 7, s. 46). To odpovídá zjištěním Mlčáka i Záškové (2013, s. 77), kdy dobrovolníci vnímají dobrovolnictví jako časově náročné a většina lidí považuje svou výdělečnou činnost a starost o rodinu za podstatnější než dobrovolnou činnost. Podobně i výsledky pilotní studie Pospíšilové (2010, s. 115) poukazují, že dobrovolnictví se odehrává v určité struktuře času, tedy v čase, který je potřeba rozdělit mezi nezbytné činnosti (práce, rodina) a činnosti ve volném čase. Stejně tak i jedna z perspektiv, přes kterou je možné se dívat na dobrovolnictví, jak uvádějí Frič a Pospíšilová (2010, s. 21), je perspektiva volnočasová.

Během vyprávění se ukázalo, že informanti, aniž bychom o tom cíleně mluvili, sami sebe určitým způsobem vnímají a vyprávějí o tom, jací jsou. Protože se nedá

přesně určit, jaký člověk povahově je, vždy jde o kombinace, zařazení je spíše orientační. Tři z informantů se vidí spíše jako aktivní osoby a dva jsou spíše pasivní povahy. V tomto sebevnímání informantů se odráží jedna z dalších z variabilit a psychických rozdílů tak, jak popisuje Hudečková (2007, s. 69), která vymezuje životní dráhu jako průnik individuálního a společenského, biografie a historie.

U třech informantek se během vyprávění objevilo i jakési ohlédnutí a zhodnocení toho, jaký život vlastně žijí. Všechny tři shodně vnímají svůj život pozitivně – jako úžasný, spokojený a bohatý. To odpovídá i charakteristice dobrovolníků od Sozanské (in Bergerová, 2005, s. 78), která upozorňuje, že dobrovolníci jsou normální a aktivní lidé, kteří mají svou rodinu, profesi, koníčky. Nejedná se o skupinu lidí, kteří by byli nábožensky zaměřeni nebo byli osamělí. Jsou to aktivní lidé, kteří zvládají ještě druhým pomáhat.

První dílčí výzkumná otázka zní - *Jaké jsou podle dobrovolníků souvislosti mezi jejich životními drahami a jejich dobrovolnictvím?*

Z výsledků uvedených v předchozí části práce vyplývá, že každý z informantů vnímá různé souvislosti mezi životními drahami a následným dobrovolnictvím. V některých vyprávěních se objevily určité uvedené shody, které informanti uvedli. Jednou z nich je zmínka o určitých psychických a povahových předpokladech, které si u sebe informanti uvědomují. Toto zjištění odpovídá konceptu prosociální osobnosti, se kterým se setkáváme v psychologickém přístupu k motivaci dobrovolníků (Frič, Pospíšilová a kol., 2010, s. 105).

Jako jednu z dalších souvislostí mezi životní dráhou, resp. životem a dobrovolnictvím informanti uváděli potřebu dělat něco smysluplného a užitečného, kterou ve svém výzkumu k motivaci českých dobrovolníků uvádí v hodnotě 95 % i Frič (2001, in Novotný, 2001, s. 5).

Další souvislostí, kterou informanti ve svém vyprávění vyjádřili, je určitá osobní náročná životní zkušenost (např. úmrtí v rodině, starosti s dcerou, péče o člověka s postižením). Tři informantky uvedly, že jejich dobrovolnictví je spojeno s věkem, do kterého dospěly. Dvě ženy-matky spojují své dobrovolnictví s odchodem jejich již starších dětí z domova. „Syndrom prázdného hnízda“ je jev, kdy děti opouštějí svou

rodinu a staví se na vlastní nohy, jak uvádí Jankovský (2003, s. 64) a je třeba se s tímto jevem vyrovnat. Určitou souvislostí z pohledu informantů je i osobní zkušenost – znalost prostředí nemocnice (brigáda, hospitalizace syna).

Druhou výzkumnou otázkou bylo 2. *Ovlivnilo vykonávání dobrovolnické činnosti životní dráhu dobrovolníků?* Zde bych velmi ráda uvedla důležitou skutečnost, na kterou upozorňují Mlčák a Zášková (2013, s. 25), kteří hovoří o tzv. cirkulační kauzalitě, na kterou se vždy naráží při hodnocení vlivu dobrovolnictví (jak na společnost, tak i dobrovolníky), a proto je těžké přesně určit, co je příčina a co je důsledek. Ukázalo se, že vyprávění informantů se vztahovala nejenom k životní dráze, ale k životu jako takovému – k hodnotám, vztahům, respektu k lidem.

Výsledky výzkumu jsou i u této dílčí otázky rozčleněny do dvou oblastí – první jsou určité společné vzorce – vlivy, které se objevily u více informantů souběžně a jsou obdobné – vliv na vztah k druhým lidem, přehodnocení hodnot, vliv dobrovolnictví na celý život. To odpovídá modelu životního cyklu dobrovolníka, jak jej popisují Omoto a Snyder (in Frič, Vávra, 2012, s. 31), kdy třetí stadium je příznačné právě takovými důsledky pro dobrovolníka, jako jsou např. změny v poznání, postojích, chování. Ve druhé oblasti jsou zachyceny vlivy, důsledky na život, které jsou individuální a mají širokou variaci.

V této části práce bych ráda zmínila jeden fakt, který z rozhovorů s informanty vyplynul. Informanti-dobrovolníci při svém vyprávění neopominuli mluvit i o své dráze dobrovolnické. Není však možné do bakalářské práce všechna zjištěná data uvést, ač je jistě právě „dobrovolnická“ dráha jednou z velmi výrazných drah informantů a přinesla by tak další rozměr poznání o životních drahách dobrovolníků. Získaný materiál, se kterým by se dalo dále pracovat a analyzovat ho, byl nemalého rozsahu. Témata, která se ve vyprávění informantů objevovala, např. byla – cílová skupina, za kterou dobrovolníci docházejí a jejich vnímání této cílové skupiny, vícečetné dobrovolnictví, uspokojení z dobrovolnické činnosti a uvědomění si existence vztahu mezi dobrovolníkem a člověkem, za kterým dobrovolník dochází. V narativním rozhovoru je možné položit otázku proč, a tak informanti vyprávěli i o tom, proč si zvolili právě dobrovolnictví v nemocnici. Ukázalo se, že důvody k volbě dobrovolnictví byly opět

rozdílné – např. blízkost nemocnice, časové možnosti dobrovolníků, náhoda, zájem o cílovou skupinu.

Před rozhovory čtyři informantky vyjádřily obavy, zda budou umět o svém životě „dobře“ vyprávět, více by jim vyhovovaly připravené otázky. I přes vyjádřené obavy informantek, provedené rozhovory splnily nároky požadované na narativní rozhovory a přinesly požadovaná a potřebná data. Jak píše Dudová (SOCIOweb_11_2011: *Sociologický webzin* [online]., s. 3): *„Rozhovor nemůže poskytnout zrcadlovou reflexi objektivní reality, ale je interakcí mezi tazatelem/tazatelkou a dotazovaným/dotazoavanou, v níž oba účastníci vytvářejí a konstruují narativní verze sociálního světa. Právě díky tomu může výzkumník proniknout k významům, jež lidé přikládají svým zkušenostem a sociálním světům. Interview není ani neutrálním prostředkem získávání informací o realitě, ani zdrojem zkreslení této reality – místo toho je prostorem a příležitostmi pro vytváření vědění.“*

6. Závěr

Bakalářská práce je věnována životním drahám dobrovolníků, kteří svou dobrovolnickou činnost vykonávají v nemocnicích. Pro naplnění cíle práce byl zvolen kvalitativní výzkum, technika narativní rozhovor.

Hlavním cílem práce bylo provést analýzu životních drah dobrovolníků. Jako hlavní výzkumná otázka byla stanovena – *Jaké jsou životní dráhy dobrovolníků?* Z výsledků vyplývá, že jednotlivé úseky životních drah sledují určité sociální trasy, které jistým způsobem obdobně „rámuji“ každou životní dráhu (např. původní rodina, vzdělávací dráha, rodinná a pracovní dráha), zároveň se do životních drah promítají individuální charakteristiky a okamžiky z životů informantů, které jsou rozdílné (psychické a povahové předpoklady, náročné životní situace, náhody apod.). Do životních drah zasahují i celospolečenské okolnosti. Z uvedeného shrnutí o životních drahách dobrovolníků vyplývá, že jsou sice individuálně rozdílné jak ve smyslu časování různých životních událostí, tak ve smyslu průběhu jednotlivých sociálních drah (vzdělávací, pracovní, rodinná), ale zároveň je možné nalézt určité shody a podobnosti.

Dílčí výzkumné otázky byly: *1. Jaké jsou podle dobrovolníků souvislosti mezi jejich životními drahami a jejich dobrovolnictvím? 2. Ovlivnilo vykonávání dobrovolnické činnosti životní dráhu dobrovolníků?*“ Z vyprávění dobrovolníků k oběma těmto otázkám plyne, že si uvědomují a vnímají určité souvislosti mezi svými životními drahami a následným dobrovolnictvím a stejně tak i opačně, že dobrovolnictví mělo určitým způsobem vliv na jejich životní dráhu. I zde lze nalézt určité podobnosti a shody, o kterých informanti mluvili a zároveň zmiňovali i své individuálně rozdílné pohledy na obě výzkumné otázky.

Poznatky získané z vyprávění dobrovolníků mohou pomoci koordinátorům dobrovolnických programů v nemocnicích při jejich práci s dobrovolníky. Koordinátoři mohou např. zjišťovat, co dobrovolníky přivádí k dobrovolnictví, jaké jsou jejich motivace, proč mají zájem o prostředí nemocnice nebo co naopak způsobí, že se dobrovolníci přestanou svému dobrovolnictví věnovat. Téma životních drah

dobrovolníků je zatím málo prozkoumané a tato práce snad přispěje k hlubšímu poznání fenoménu dobrovolnictví v kontextu životních drah. Další výzkumy by se proto mohly zaměřit na životní dráhy dobrovolníků, kteří se věnují jiné oblasti dobrovolnictví, nebo by obdobný výzkum mohl proběhnout na větším výzkumném vzorku. Jiný výzkum by se mohl věnovat tomu, jaké okolnosti v životní dráze způsobily, že se dobrovolníci přestali svému dobrovolnictví věnovat.

7. Seznam informačních zdrojů

BECK, Ulrich. *Vynalézání politiky: k teorii reflexivní modernizace*. První. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-64-9.

BOUKAL, Petr a kol. *Ekonomika a financování neziskových organizací*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2007. 89, [20] s. ISBN 978-80-245-1293-8.

BERGEROVÁ, Marcela, ed. a ČERVENKOVÁ, Renata, ed. *Obyčejní lidé dělají neobyčejné věci*. Praha: Portál pro Hestia - Národní dobrovolnické centrum, 2005. 88 s. ISBN 80-7367-017-8

BROZMANOVÁ–GREGOROVÁ Alžbeta. Profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v kontextu výskumu a praxe. In NOVÝ, Jan, ed. *Dobrovolnictví ve výzkumu a v praxi: sborník konference konané u příležitosti 60. výročí založení VŠE v Praze = Volunteering in research and practice: proceedings of the conference held on the 60th anniversary of the University of Economics in Prague*. Vyd. 1. [Praha]: Oeconomica, 2013. 136 s. str. – 9-18, ISBN 978-80-245-1986-9.

DOHNALOVÁ, Renata a VEJDĚLKOVÁ, Renata. *Dobrovolnictví ve Fakultní nemocnici v Motole*. 1. vyd. Praha: Dobrovolnické centrum FN v Motole, 2009. 12 s., ISBN 978-80-254-5150-2.

DUDOVÁ, Radka. Kvalitativní výzkum životních drah: life stories a biografický výzkum. *SOCIOweb: Sociologický webzín* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2011, **2011**(11), 2-4 [cit. 2016-03-20]. ISSN ISSN 1214-1720. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/195_SOCIOWEB_11_2011.pdf

FRIČ, Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: (výsledky výzkumu NROS a Agnes)*. Vyd. 1. Praha: NROS, 2001. 115 s. ISBN 80-902633-7-2.

FRIČ, Pavol a VÁVRA, Martin. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes, 2012. 137 s. ISBN 978-80-903696-9-6.

FRIČ, Pavol a POSPÍŠILOVÁ, Tereza a kol. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. První. Praha: Agnes ve spolupráci s občanským sdružením Hestia, 2010. ISBN 978-80-903696-8-9.

GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2013. 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

HASMANOVÁ-MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martin KRIEDL (EDS.). *Proměny partnerství: Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. První. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7419-142-8.

HAŠKOVÁ, Hana. ET AL. *Vlastní cestou?: životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. První. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2014. ISBN 978-80-7419-178-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

HUDEČKOVÁ, Helena a Lukáš ZAGATA. *Sociologie a její aplikace ve veřejné správě*. První. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2007. ISBN 978-80-213-1637-9.

CHALOUPKOVÁ, Jana (ed.). *Proměny rodinných a profesních startů*. První. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010. ISBN 978-80-7330-185-9.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.

KATRŇÁK, Tomáš et al. *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011. 222 s. Bod. ISBN 978-80-7363-352-3.

KLÍMOVÁ-CHALOUPKOVÁ, Jana. *Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva*. První. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-7330-169-9.

Kolektiv autorů. *Dobrovolníci v neziskových organizacích*. vydání první. Praha: ICN, 2001. ISBN 80-86423-05-0.

KUBÁTOVÁ, Hana. *Sociologie životního způsobu*. Vydání první: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2456-0.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MILLOVÁ, Katarína. *Psychologie celoživotního vývoje, uvedení do moderních teorií*. První. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-699-0.

MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. První. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-462-7.

NAKONEČNÝ Milan. *Lexikon psychologie*. Vydání první. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-X.

NOLEN-HOEKSEMA, Susan et al. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Praha: Portál, 2012. 884 s. ISBN 978-80-262-0083-3.

NOVOTNÝ, Michal a kol. *Dobrovolníci v nemocnicích: metodický manuál pro zdravotnická a sociální zařízení*. Vyd. 2., dopl. Praha: Hestia, 2002. 48 s. ISBN 80-238-8697-5.

NOVOTNÝ Michal in: *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče: 11. konference Klubu UNESCO Kroměříž*. Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, 2002. 89 s. článek – Historie programu Dobrovolnictví v nemocnicích, ISBN 80-239-1173-2.

PAŘÍZKOVÁ, Alena. *Vývoj sociologického pohledu na životní cyklus a životní dráhy. Proměny partnerství: Životní dráhy a partnerství v české společnosti*. První. Praha: Sociologické nakladatelství, 2012, s. 22-37. ISBN 978-80-7419-142-81.

PETRUSEK, Milan. A KOLEKTIV. *Dějiny sociologie*. První. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-247-323480.

POSPÍŠILOVÁ, Tereza. Dobrovolnictví v kontextu životní dráhy dobrovolníků. *Lidé města* [online]. Praha: Vydává Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2010, **12** (1), 109-133 [cit. 2016-03-28]. ISSN 1212-8112. Dostupné z: http://www.lidemesta.cz/assets/media/files/12-2010-1/LM_1_10_Pospisilova.pdf

SMĚKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e. zrcadle] vědomí a jednání*. Třetí opravené vydání. Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení [i.e. zrcadle] vědomí a jednání.: Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-62-6.

SOCIOweb_11_2011: *Sociologický webzin* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2011, **2011**(11) [cit. 2016-03-20]. ISSN ISSN 1214-1720. Dostupné z: http://www.socioweb.cz/upl/editorial/download/195_SOCIOWEB_11_2011.pdf

SOZANSKÁ, Olga in: Marcela BERGEROVÁ. *Obyčejní lidé dělají neobyčejné věci*. Praha: Praha: Portál pro Hestia - Národní dobrovolnické centrum, 2005. ISBN 80-7367-017-8.

STARÁ, Ivana in: *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče: 11. konference Klubu UNESCO Kroměříž*. Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, 2002. 89 s. článek – Dobrovolnictví jako součást psychosociální péče, ISBN 80-239-1173-2.

ŠIKLOVÁ, Jiřina in: *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče: 11. konference Klubu UNESCO Kroměříž*. Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, 2002. 89 s. článek – Dobrovolníci ve zdravotnictví, ISBN 80-239-1173-2

TOŠNER, Jiří a SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. 149 s. ISBN 80-7367-178-6.

URBÁNKOVÁ, Hana in: *Dobrovolníci v zařízeních sociální a zdravotní péče: 11. konference Klubu UNESCO Kroměříž*. Kroměříž: Klub UNESCO Kroměříž, 2002. 89 s. článek – Činnost dobrovolníků v DLBsH v Rajhradě, ISBN 80-239-1173-2

8. Přílohy

8.1 Seznam příloh

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas

Příloha č. 1

Informovaný souhlas¹

Škola: Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Student: Lucie Valentová

Informovaný souhlas týkající se účasti na výzkumu k bakalářské práci na téma „Životní dráhy dobrovolníků“.

Tímto souhlasem prohlašuji, že jsem byla seznámena/a s průběhem a podmínkami výzkumu. Byl/a jsem srozuměna s tím, že výsledky jsou anonymní a budou použity pouze k interpretaci výsledků v této bakalářské práci. Rovněž prohlašuji, že se daného výzkumu zúčastňuji dobrovolně a je mi známo, že z něj mohu kdykoliv dle potřeby vystoupit.

V..... dne.....

Podpis.....

¹ Vzor tohoto informovaného souhlasu je převzat z bakalářské práce Bc. J. Trojákové - „Péče o seniora v domácím prostředí“.